MARINEBLAD

NUMMER 5 | AUGUSTUS 2014 | JAARGANG 124

UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE VERENIGING VAN MARINEOFFICIEREN

- Grondslagen Maritiem Optreden
- Instandhoudingprogramma Walrusklasse
- Historie: Den Helder als marinebasis

En verder

- Jaarrede voorzitter KVMO
- Columns Boeke en Colijn

KVMO

www.kvmo.nl

inhoud

COLUMNS

3 **VOORZITTER KVMO**

17 **SERGEI BOEKE**

25 **KO COLIJN**

MENSEN

26 **MARINIERS EN GOLF**
Gerd Bakker

31 **JONGEREN 10X**
Auke Lankreijer

39 **IN MEMORIAM**

ACTUEEL / KENNIS

AV KVMO
4 Jaarrede voorzitter

8 Aanpassingsvermogen bron van concurrentievoordeel

12 **DOCTRINE**
Grondslagen Maritiem Optreden

18 **OPINIE**
Europese samenwerking

20 **TECHNIEK**
Instandhoudingprogramma Walrusklasse

28 **ACHTERGROND**
Oorlogsgravenstichting

32 **HISTORIE**
Den Helder als marinebasis

VASTE RUBRIEKEN

11 **CARTOON**

37 **KVMO ZAKEN**
Terugblik AV KVMO

39 **ACTIVITEITEN**
Afdelingen

COLOFON

MARINEBLAD
5 | AUGUSTUS 2014

KVMO

ISSN: 0025-3340

Hoofdredactie:
KLTZ ing. M.E.M. de Natris
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Eindredactie
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissie
drs. A.A. Bon, LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, LTZ 1 (LD) mr. M.D. Fink, LTZ 1 (TD) F.G. Marx MSc., LTZSD 2 OC N. de Lange Bc., LTZ 2 OC (TD) dr. ir. W.L. van Norden, LTZ 2 OC drs. R.M. de Ruiter, MAJMARNS R.A.J. de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, mr. S. Boeke, prof.dr. J. Colijn, KLTZ (TD) H. Boomstra (cartoon) MCD (foto's, tenzij anders vermeld)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk
Èpos|Press
Postbus 1070
8001 BB Zwolle

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op:
www.kvmo.nl/veelgestelde-vragen
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op
www.kvmo.nl/marineblad.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of **secretariaat@kvmo.nl**

Foto cover:
Onderhoud aan Zr. Ms. Zeeleeuw. De onderzeeboten van de Walrusklasse worden ingrijpend verbouwd en voorzien van nieuwe technologie. (John van Helvert/MCD)

De KVMO maakt deel uit van de
GOV|MHB

column

Op 2 juli jongstleden was het 60 jaar geleden dat het vliegkampschip Hr. Ms. Karel Doorman met het binnenvaren van Den Helder de nieuwe marinebasis opende. 60 jaar na dato deed het Joint Support Ship (JSS) Karel Doorman tijdens haar proefvaart voor het eerst Den Helder aan en gaf zo een extra feestelijk tintje aan het 60-jarig jubileum van de Nieuwe haven.
De Karel Doorman zal de komende jaren een belangrijke rol spelen in het maritieme optreden, dat eerder dit jaar in de Grondslagen van het Maritieme Optreden (GMO) is vastgelegd. In het artikel van KLTZ Derk Kuijper en LKOLMARNS Ronald Poetiray worden antwoorden gegeven op de vragen: wat is maritiem optreden en hoe wordt het uitgevoerd. In de GMO worden de unieke kenmerken van schepen, onderzeeboten, maritieme vliegtuigen en helikopters beschreven. Daarnaast wordt er aandacht gevraagd voor de toenemende inzet van de bewapende mens in het maritieme optreden.

Aandacht voor de (bewapende) mens is ook in het kader van goed werkgeverschap van groot belang. De Defensie-CAO is al meer dan 500 dagen verlopen. Het geduld van het defensiepersoneel begint op te raken. Na een jarenlange nullijn, die ertoe heeft geleid dat de ambtenaar een koopkrachtverlies van minstens 10% heeft opgelopen, wordt het hoog tijd dat de minister haar personeel geeft waar het recht op heeft: goede arbeidsvoorwaarden. Arbeidsvoorwaarden die recht doen aan hetgeen de minister van haar personeel verwacht maar ook van het personeel krijgt: een onvoorwaardelijke loyale ('can do') inzet. Het wordt tijd voor een *can do* tegenprestatie van de minister, zodat haar personeel eindelijk (financieel) wordt beloond voor zijn onvoorwaardelijke inzet.
Eén van de unieke kenmerken uit de GMO is de onderzeeboot. In het artikel van dr. Vincent van Leijen wordt ingegaan op het instandhoudingprogramma van de Walrusklasse. Door de fusie van afzonderlijke informatiebronnen wordt een vollediger en nauwkeuriger beeld verkregen van de omgeving waarin de onderzeeboot opereert. Met een *common operational picture* beschikt het *command team* over alle informatie die nodig is om te beslissen over een zinvolle inzet van middelen. De hard- en software integratie zal in 2015 op de Zr. Ms. Zeeleeuw worden uitgevoerd, waarna een intensief programma met operationele beproevingen volgt.

In het maritieme optreden is een belangrijke rol weggelegd voor de maritieme helikopter. De maritieme gevechtshelikopter maakt immers integraal deel uit van het maritieme platform waarvandaan het opereert. Door alle vertragingen bij de invoering van de NH90 zal het zeker tot 2022 duren voordat deze zijn volledige potentieel zal bereiken. Tot 2022 zullen er directe gevolgen zijn voor de operationele gereedheid van CZSK-eenheden. De kennis en ervaring van (vliegende/varende) bemanningen met betrekking tot de inzet van de maritieme gevechtshelikopter zijn in een vrije val beland. Met het uitfaseren van de Lynx wordt er geen ervaring meer opgedaan op het gebied van onderzeeboot- en de oppervlaktebestrijding. De KVMO heeft onlangs, in het kader van een voor haar taak berekende zeemacht, aan de bel getrokken en aangegeven dat er naar een interim-oplossing voor dit probleem moet worden gezocht.

Last but nog least heet ik KTZ mr. Niels Woudstra en LTKOLMARNS Timon van Dishoeck, als resp. vicevoorzitter KVMO en voorzitter van de afdeling Noord, van harte welkom in het Hoofdbestuur van de KVMO.
Ik wens u allen veel leesplezier en een goed verlof. <

BLOG **weblog voorzitter**
www.kvmo.nl

@voorzitter_kvmo

Jaarrede voorzitter KVMO

THEMA
'Met innovatie de toekomst in'

Welkom op de 100e Algemene Vergadering van de KVMO, met als thema 'Met innovatie de toekomst in'. Een bijzondere Algemene Vergadering, die we vandaag in 'de huiskamer' van de Adelborsten, en eigenlijk van vrijwel alle marineofficieren, vieren. Ik wil daarom als eerste de Adelborsten bedanken voor het ter beschikking stellen van 'het zaaltje'.[1]

De vereniging

De KVMO bestaat dit jaar 131 jaar en is de oudste militaire vakbond ter wereld. In 1883 opgericht en vanaf dat moment tot aan het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw een qua ledental groeiende vereniging. Tot aan die tijd konden mijn voorgangers tijdens de opeenvolgende Algemene Vergaderingen met trots verkondigen dat het niet alleen goed ging met de vereniging, maar ook dat het aantal leden wederom was toegenomen. Helaas, van een qua ledental groeiende vereniging is al veel jaren geen sprake meer.

Daar zijn verschillende oorzaken voor. De belangrijkste ligt in de nabije geschiedenis. De val van de Berlijnse muur in 1989 betekende het einde van de Koude Oorlog. Defensie moest spoorslags haar beleid tegen het licht houden en moest hierbij de jaarlijkse incasseringen van het vredesdividend betrekken. De opeenvolgende Defensienota's en bezuinigingen hebben er toe geleid dat de Koninklijke Marine fors heeft moeten inkrimpen en hierdoor te klein is geworden. In het kielzog hiervan is ook het aantal marineofficieren aanzienlijk afgenomen. Daarnaast is, als gevolg van de economische ontwikkelingen een baan bij de Koninklijke Marine allang niet meer een baan voor het leven'. Marineofficieren zijn vanwege hun opleiding en werkervaring gewilde arbeidskrachten buiten Defensie en een gebrek aan toekomst bij de Koninklijke Marine zorgt ervoor dat zij voortijdig de dienst verlaten. Ook maatschappelijke ontwikkelingen spelen een rol. De individualisering van de maatschappij en het daarmee gepaard gaande, afnemende solidariteitsgevoel hebben grote gevolgen voor de KVMO. Het is niet meer vanzelfsprekend dat de Adelborsten en jonge officieren zich thuis voelen bij een beroepsvereniging van gelijkgestemden.

De rol van de jongeren

Het gevolg is dat de KVMO snel aan het vergrijzen is, waardoor het aantal leden jaarlijks afneemt. In één van mijn wekelijkse weblogs met de titel 'Er was eens …' heb ik onlangs mijn zorg over deze ontwikkeling uitgesproken. Als de jonge (aspirant) officieren geen lid meer worden dooft de stip op de horizon langzaam uit. Dit is voor onze vereniging een zeer ongewenste situatie en vraagt om actie! We moeten ons veel meer gaan richten op de jonge marineofficieren. Ik zie hier een belangrijke rol weggelegd voor de Werkgroep Jongeren van de KVMO. Zij zullen in overleg met hun jonge collega's na moeten denken of en zo ja, in welke vorm de KVMO toekomstbestendig is. De jeugd heeft de toekomst en de jeugd kan onze vereniging toekomst geven!

De toekomstbestendigheid van de KVMO ligt echter niet alleen in de handen van onze jonge collega's. Of zij

en de KVMO een toekomst hebben zal voor een groot deel afhangen van het draagvlak in de samenleving voor Defensie in het algemeen en voor de Koninklijke Marine in het bijzonder. Maatschappelijk draagvlak betekent immers politiek draagvlak. En politiek draagvlak betekent het ter beschikking krijgen van budget. Onlangs gaf de CDS in een toespraak aan: 'Een brullende leeuw is veel geloofwaardiger als hij ook zijn tanden kan laten zien'. De IGK gaf aan dat 'Defensie zich op dun ijs bevindt'. Het is bijzonder dat vlag- en opperofficieren een dergelijk signaal afgeven, zeker ook gezien de SG-aanwijzing 978, die sinds jaar en dag menig kritische defensieambtenaar de mond heeft gesnoerd.

De Koninklijke Marine

Wat betreft die brullende leeuw van de CDS: óók de Koninklijke Marine (KM) heeft de afgelopen jaren een groot aantal tanden verloren in de jaarlijkse reorganisatietombola. Na de kaalslag van de afgelopen decennia worden de komende jaren cruciaal voor de KM. Wordt ze in de gelegenheid gesteld om zich weer op te richten tot een geloofwaardige zeemacht die past bij een maritiem land als Nederland, of vervallen we tot een soort van veredeld transportbedrijf? Dit is de vraag waarover de politiek op korte termijn uitsluitsel moet geven. Volgend jaar zal er meer duidelijkheid komen over de vervanging van de onderzeeboten. Echter, op korte termijn zal dit ook voor de M-fregatten en de mijnenjagers moeten gelden. De vervanger van deze 3 wapensystemen zal een innovatief , technisch hoogstandje moeten worden. Ik verwacht namelijk dat de KM in de toekomst niet meer de luxe heeft van een optimale bemanning aan boord van haar schepen maar gedwongen wordt te varen met een minimale bemanning. Deze zal alleen met hulp van *state of the art* techniek alle gevechtstaken aan boord van een oorlogsschip moeten uitvoeren. Voor de ontwikkeling van een dergelijke techniek, voor het doorvoeren van innovatie is een aanzienlijke financiële injectie nodig.

De afgelopen maanden is herhaaldelijk gebleken dat de rek er volledig uit is bij de KM. Het wordt steeds moeilijker om adequaat te reageren op bijzondere, plotse gebeurtenis-

Aandachtig publiek.

sen. Dit werd pijnlijk duidelijk toen de Baltische Staten de NAVO verzochten om presentie in de Oostzee. Bij gebrek aan beschikbare fregatten, OPV's en onderzeeboten werd mijnenjager Zr. Ms. Makkum naar de Oostzee gestuurd. Zonder ook maar iets af te willen dingen aan het belang van mijnenjagers: was dit nu alles wat Nederland te bieden had?

Een ander voorbeeld: toen een maand geleden een Russisch Smaldeel besloot door de Noordzee naar Moermansk te varen, was er geen groot bovenwaterschip paraat. Met een onbewapend kustwachtvliegtuig, een Dornier, werd het smaldeel gevolgd. Onze minister vond dit een adequate manier van het escorteren van het smaldeel in de Nederlandse Exclusieve Economische Zone. Ik heb hier mijn bedenkingen bij. Het signaal aan Poetin was duidelijk: Nederland heerst niet meer over haar eigen achtertuin.
Onze fregatten en onze OPV's zijn net als de bemanningen zodanig ingeroosterd dat van enige flexibiliteit geen sprake meer kan zijn. Het is niet uitzonderlijk dat onze schepen en hun bemanningen gemiddeld 200 dagen per jaar van huis zijn. Een extra inspanning kan van de bemanningen in vredestijd niet meer worden verlangd. De brullende leeuw is verworden tot een leeuw zonder klauwen en zonder tanden.

Het personeelsbeleid

Ook op personeelsgebied kunnen we geen vuist meer maken. In 10 jaar tijd zijn er meer dan 25.000 functies bij Defensie verdwenen, met in het kielzog veel gedwongen ontslagen. Aan de inkrimping van de ooit grootste werkgever van Nederland komt vooralsnog geen einde. In het kader van de Nota 'In het belang van Nederland' zal Defensie en daarmee ook de KM nog verder moeten inkrimpen en wederom moeten gaan reorganiseren. De komende jaren zullen er nog eens 145 VTE'en bij de KM moeten worden geschrapt. Een geluk bij een ongeluk is dat dit niet gepaard hoeft te gaan met gedwongen ontslagen, omdat dit met het regulier verloop kan worden opgevangen. Zelfs al zou dit niet het geval geweest zijn, dan nog steeds hoeft het KM-personeel zich hier geen over te maken daar het irreguliere verloop vele malen groter is dan de beoogde reductie.

Uit de onlangs naar de Tweede Kamer verzonden P-rapportage over 2013 blijkt dat het irreguliere verloop geen halt kan worden toegeroepen. De jarenlange braindrain, door het vertrek van goed opgeleid personeel, lijkt niet meer te kunnen worden gestopt. De uitstroom heeft ertoe geleid dat het militaire functiebestand op 1 januari jl. nog maar voor 82,5% is gevuld. Voor CZSK geldt dat dit nog maar 77,9% is. Dit is zeer verontrustend. De reorganisaties bij CZSK zijn immers reeds voltooid en het percentage zou nu dus de 100% moeten benaderen. Ik heb mijn zorgen hierover onder andere geuit richting Commandeur Hulsker (DP&O CZSK). Deze heeft aangegeven dat de cijfers in de rapportage niet correct zijn. Wat mij betreft een zeer verontrustende uitspraak. Dit zou namelijk inhouden dat Peoplesoft en uiteindelijk de minister niet in staat is de juiste informatie te verstrekken. Je kunt je dan afvragen of Defensie überhaupt wel weet hoe het er op personeelsgebied voorstaat.

De rol van de KVMO

De KVMO, heeft via de koepel van Gezamenlijke Officieren Verenigingen en Middelbaar en Hoger Burgerpersoneel, de minister al ruim een jaar geleden gewezen op de niet te stuiten uitstroom van goed gekwalificeerd personeel. In een brief heeft de GOV|MHB de minister geadviseerd hoe zij een start zou kunnen maken met het verbeteren van de relatie tussen de werkgever en haar personeel. Een herstel van de relatie is noodzakelijk, omdat ik vrees dat op 1 januari 2016 Defensie te maken krijgt met duizenden vacatures, terwijl de minister op dit moment een groot aantal medewerkers dan onnodig aan het ontslaan is. Ondanks verschillende gesprekken heeft de minister tot op heden nog geen maatregelen genomen ten behoeve van het behoud van het personeel. Ik hoop dan ook dat onze vrees ongegrond blijkt, want anders zal Defensie, en de Koninklijke Marine, voor de grote uitdaging staan om haar ambities waar te kunnen maken. Weer die brullende leeuw, hè, zonder tanden.

Wat mij betreft zou het behoud van personeel één van de speerpunten van de minister moeten zijn. Personeel, voornamelijk ouderen, dat sinds jaar en dag misschien wel te loyaal is geweest richting de werkgever. Een werkgever die de afgelopen jaren dankbaar gebruik heeft gemaakt van de slechte arbeidsmarkt. Onder de noemer recessie is de ambtenaar in het algemeen en de militair in het bijzonder financieel uitgeknepen. Een jarenlange nullijn heeft er toe geleid dat de ambtenaar een koopkrachtverlies van minstens 10% heeft opgelopen. Voor de militair komt hier het WUL-debacle nog boven op. Een onrecht dat, voor wat betreft de KVMO, in de toekomst hersteld zal moeten worden. Hetzelfde geldt voor het AOW-gat. Militairen worden conform de Militaire Ambtenarenwet voor hun 65e ontslagen en worden nu door nieuwe wetgeving gestraft voor het feit dat ze eerder met pensioen zijn gestuurd.

De militair

Maar hoe zit dat dan met de bijzondere positie van de militair? Het is opvallend hoe gemakkelijk de werkgever deze bijzondere positie keer op keer aanscherpt wanneer dat haar uitkomt. Op het moment dat de bijzondere positie van de militair door nieuwe algemene wetgeving in het drang komt, laat de minister het als werkgever, tot grote frustratie van de militairen, keer op keer afweten.
Het is daarom van groot belang dat er op korte termijn met de minister overeenstemming wordt bereikt over het vastleggen van de bijzondere positie van de militair. Met behulp van de bijzondere positie kan dan een voor de komende decennia toekomstbestendig personeelssysteem worden vastgesteld. Het personeel heeft hier recht op; sterker nog, verwacht dit ook van de minister. In het nieuwe personeelssysteem zullen de zoetjes en zuurtjes wel in evenwicht moeten zijn. Een personeelssysteem waarbij het personeel het gevoel heeft dat ze niet alleen in woorden maar ook in daden wordt gewaardeerd.

Dit wordt de grote uitdaging voor komend jaar. Hierbij gaat het echter niet alleen om de actieve militairen, maar ook om onze reservisten. Zoals eerder aangegeven is door de hogere arbeidsmobiliteit onder jongeren het begrip 'baan voor het leven' veelal niet meer van toepassing. De baan voor het leven wordt vervangen door een ervaring voor het leven. Deze ervaring, aangevuld met elders verworven competenties, is voor zowel Defensie als de KM zeer bruikbaar. In de toekomst zullen reservisten dan ook steeds vaker worden gevraagd de gaten te vullen binnen de KM, zowel in Nederland als tijdens missies. Maar ook voor hen geldt dat Defensie en de KM hier steeds minder geld voor over lijken te hebben. Het genoemde evenwicht in een nieuw personeelssysteem dient dus ook voor de reservist te gaan gelden. Immers, er is geen baan meer voor het leven maar wel voor even, als dit beide partijen uitkomt.

Over deze en andere ontwikkelingen zal ik u via de geeigende kanalen over op de hoogte houden. Mochten er van uw kant goede ideeën zijn op de verschillende gebieden, schroom dan niet om ons te benaderen. Dat is immers, sinds 131 jaar, de kracht van de KVMO: voor en door marineofficieren.
Dank u wel voor uw aandacht.

Noot

1 Tijdens de Algemene Vergadering is de Jaarrede 'verpakt' in een interview met de dagvoorzitter. De geschreven tekst kan daarom iets afwijken van de gesproken tekst.

STRATEGISCHE ONTWIKKELINGEN

Oproep!

Het smeltende ijs van de Noordpool, de exploitatie van schaliegas, de vergroting van het Panama-kanaal, de verkleining van Westerse oorlogsvloten en maritieme expansie in het Verre Oosten. Het zijn enkele van de vele internationale bewegingen op maritiem gebied. En er zijn er nog veel meer.

De redactie van het Marineblad roept haar lezers op mee te denken over maritiem-strategische trends en ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de toekomstige samenstelling en taken van de Koninklijke marine.

Welke trends en ontwikkelingen zijn wat u betreft van belang voor de toekomst van de krijgsmacht en de KM in het bijzonder en waarom?

Help onze minister van Defensie met haar visie en schrijf een essay, opiniestuk of doorwrocht artikel over trends en ontwikkelingen die de toekomst van de Koninklijke Marine mede zullen bepalen!

Het is geen wedstrijd, er zijn geen prijzen, wel draagt u bij aan het noodzakelijke debat over de toekomst van de krijgsmacht/KM. De redactie selecteert de beste, meest opvallende en/of tot de verbeelding sprekende bijdragen, die dit jaar zullen worden gepubliceerd in het Marineblad.

Richtlijnen

- Deelname staat open voor iedereen (militair en burger, binnen en buiten Defensie)
- Maximaal 2.500 woorden (incl. titel, tussenkoppen en ev. eindnoten)
- Voorzie uw bijdrage van uw naam, rang en/of titel, functie en contactgegevens
- De vergoeding bedraagt € 25,00 per gedrukte pagina
- Deadline: januari-december 2014, oftewel, die bepaalt u zelf
- Aanleveren bij **marineblad@kvmo.nl**

Thomas Steffens en Jan Willem Maas

THEMA
'Met innovatie de toekomst in'

Aanpassingsvermogen als nieuwe bron van concurrentievoordeel

De bestaande strategieliteratuur heeft vooral een statisch karakter; ze richt zich op optimalisatie van bijvoorbeeld schaalvoordelen, strategische positionering of unieke vaardigheden om daarmee langdurig concurrentievoordeel te realiseren.[1]

Deze statische benadering doet echter geen recht aan de enorme toename van de veranderssnelheid die zich bij zowel consumenten en bedrijven als in de maatschappij als geheel voordoet. Als gevolg hiervan ontstaat een nieuwe cruciale bron van concurrentievoordeel: het vermogen zich aan te passen aan die voortdurend sneller veranderende omgeving.

In dit artikel geven we eerst een kort historisch overzicht van de belangrijkste paradigma's in de strategieliteratuur. Daarna laten we zien waarom deze paradigma's in toenemende mate tekortschieten. We concluderen met enkele aanbevelingen voor het bedrijfsleven die voortvloeien uit dit nieuwe strategische paradigma: aanpassingsvermogen is de nieuwe bron van concurrentievoordeel.

Bestaande strategische paradigma's

Het eerste paradigma (jaren 60 en 70) in bedrijfsstrategie draaide om strategische positie: hoe ondernemingen een verdedigbaar concurrentievoordeel kunnen realiseren door hun middelen optimaal in te zetten en zo een strategisch sterke positie te creëren. [2]

In de jaren 80 en 90 is een tweede strategisch paradigma ontstaan rondom operationele vaardigheden. Hierbij staan unieke vaardigheden van de onderneming centraal, bijvoorbeeld op gebied van integrale *supply chain* coördinatie, marketing en *lean*.

De noodzaak van een nieuw strategisch paradigma

Het begint een cliché te worden: de wereld om ons heen verandert steeds sneller. KIA heeft binnen vijf jaar haar achterstand in kwaliteit en veiligheid op Japanse en Europese autofabrikanten ingelopen. In de top-100 van beste wijnen in de wereld is het aantal wijnen afkomstig uit 'de nieuwe wereld' binnen tien jaar verdubbeld. In de voorheen zeer schaalintensieve energiesector zien we dat meer dan 95% van de duurzame energie in Duitsland wordt opgewekt door andere partijen dan de vier grote elektriciteitsbedrijven.

Deze prestaties zouden afgedaan kunnen worden als incidenten. Uit BCG onderzoek blijkt echter dat deze voorbeelden passen in een langjarige ontwikkeling: daar waar bedrijven 30 jaar geleden een positie als marktleider gemiddeld nog meer dan 25 jaar konden vasthouden, is dat nu nog minder dan tien jaar.

Tegelijkertijd zien we dat bedrijfsomvang steeds minder belangrijk wordt. Waar 30 jaar geleden de marktleider, gemeten in omzet, in 60% van de onderzochte sectoren ook de hoogste winstmarge realiseerde, is dat aandeel nu gedaald tot minder dan 30%. In steeds meer sectoren hoef je blijkbaar niet meer de grootste te zijn om (toch) heel winstgevend te zijn. Denk bijvoorbeeld aan de Nederlandse EnergieMaatschappij, BinckBank en Tele2. Kleine bedrijven kunnen heel snel terrein winnen.

Beide observaties hangen natuurlijk sterk met elkaar samen. Omdat in steeds meer sectoren bedrijfsomvang niet langer noodzakelijk is, wordt het voor nieuwe partijen makkelijker om met marktleiders te concurreren. De volgende vraag is dan waaróm het belang van bedrijfsomvang zo sterk is afgenomen. De volgende drie factoren lijken hier een grote rol te spelen:

1. Een sterke toename van de snelheid van technologische vernieuwing. Het aantal verleende patenten per jaar is in de afgelopen tien jaar wereldwijd verdubbeld.
2. Versnippering van de klantvraag. Dé klant bestaat steeds minder; de consumentenmarkt wordt steeds meer een verzameling van niches. Op een enkele uitzondering na (bijvoorbeeld Volkswagen) zijn er steeds minder producten die een brede massa aanspreken. Voor nieuwe, kleinere spelers betekent deze versnippering dat ze niet frontaal met grote spelers hoeven te concurreren, maar een niche kunnen uitkiezen en daarin excelleren.
3. Het 'verplatten' van de wereld. Een plattere wereld heeft minder handelsbarrières, betere internationale samenwerking, stabielere wisselkoersen, betere internationale connectiviteit, meer transparantie naar klanten. Hoe platter de wereld, des te sneller een nieuwe onderneming haar afzetmarkt kan verruimen.

Nieuwe ondernemingen kunnen bestaande ondernemingen dus uitdagen door zich op een niche te richten, deze met een propositie op basis van een nieuwe technologie te bedienen en vervolgens in een platte wereld snel een groot bedieningsgebied te creëren. Omvang, strategische positie en unieke vaardigheden bieden huidige marktleiders daarmee steeds minder bescherming tegen nieuwe concurrenten.

Nieuwe bron van concurrentievoordeel

Hoe kun je succesvol zijn in een omgeving die steeds sneller verandert en dus steeds minder voorspelbaar is? Oude bronnen van concurrentievoordeel dragen niet bij aan het vermogen adequaat in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. Organisatorisch aanpassingsvermogen wordt daarom het nieuwe strategische paradigma van deze tijd. In een HBR-publicatie[3] uit 2012 heeft BCG de verschillende componenten van strategisch aanpassingsvermogen uiteengezet:

- *Vermogen om signalen uit de omgeving te detecteren*. Bijvoorbeeld door het scannen van ogenschijnlijk niet-relevante nieuwe technologieën of met behulp van 'big data' eerder identificeren van nieuwe patronen in klantengedrag.

Afnemend belang van schaal en marktleiderschap zien we in veel sectoren.

- *Vermogen om te experimenteren*. De wereld verandert te snel en wordt te complex om nieuwe concepten via een statische *business case* exact door te rekenen. Veel zinvoller wordt het om mogelijk aantrekkelijke productvarianten, businessmodellen of organisatiestructuren gewoon te proberen. Het vermogen om frequent en met laag risico te experimenteren wordt daarmee van strategisch belang. Strategievorming verandert van 'intelligente planning' naar het managen van een 'portfolio van experimenten'.

- *Vermogen om te mobiliseren.* Een organisatie moet medewerkers weten te mobiliseren om signalen op te sporen (onder meer door kennis te delen en de diversiteit van medewerkers te vergroten), te experimenteren en vervolgens snel op te schalen. Frequent experimenteren impliceert frequente mislukkingen. Daar hoort een *cultuur* bij die mislukkingen tolereert.

Concurrentievoordelen moeten worden gecompleteerd met aanpassingsvermogen

En *management teams* die gemengd zijn samengesteld: niet alleen uit leden die sterk zijn in het uitnutten van bestaande bedrijfsvoordelen, maar ook directieleden met meer creativiteit en een bredere oriëntatie. Dat vraagt om andere talentprofielen, promotiecriteria en trainingscurricula.
Daarnaast een *organisatiestructuur* die aanpassingsvermogen faciliteert. Bijvoorbeeld door een structuur die dwarsverbanden aanmoedigt. Variabele *beloning* moet gekoppeld zijn aan vernieuwing en groei en niet alleen aan het uitnutten van bestaande bedrijfsvoordelen.

- *Vermogen om optimale ecosystemen in te richten.* Veel ondernemingen hebben belangrijke delen van hun waardeketen extern georganiseerd zodat het vermogen om alleen de eigen onderneming te mobiliseren veelal niet voldoende is. Het flexibel inrichten en gebruik maken van het juiste ecosysteem van leveranciers, partners en klanten wordt veel belangrijker, en biedt bovendien voordelen bij het vergroten van het aanpassingsvermogen, bijvoorbeeld in de vorm van parallelle innovatie, risicospreiding en snellere capaciteitsuitbreiding. Bedrijven kunnen hun ecosysteem versterken door met open standaarden te werken (zoals Android, open source) en te sturen via transparantie en prestatie-ratings in het ecosyteem. Zoals de CEO van Nokia aangaf: 'We verloren geen marktaandeel aan een nieuwe concurrent, maar aan een nieuw ecosysteem.'

Implicaties en conclusie

Het ontstaan van nieuwe bronnen van concurrentievoordeel heeft grote implicaties voor ondernemingen, ook voor hen die recent erg succesvol zijn geweest. Deze implicaties kunnen in drie stappen geïdentificeerd worden:

- Een analyse van de huidige onderliggende bedrijfsvoordelen. Hoe robuust zijn deze? Zijn er al indicaties van mogelijke disruptieve technologieën of concurrenten?
- Een grondige doorlichting van de manier waarop de huidige voordelen worden benut. Wat kan er sneller? En welke investeringen vragen om een extra toetsing doordat ze bijvoorbeeld sterk gebonden zijn aan een vergankelijk bedrijfsvoordeel?
- Een brede check op het aanpassingsvermogen van de onderneming langs de succesfactoren uit de vorige paragraaf. Sporen we nieuwe signalen proactief op? Hebben we een klimaat waarin goede maar desondanks mislukte pogingen om nieuwe concurrentievoordelen te creëren getolereerd worden? Geeft het promotie- en beloningsbeleid de juiste prikkels?

Het belang van strategische positie en operationele vaardigheden verdwijnt niet, maar deze concurrentievoordelen moeten worden gecompleteerd met aanpassingsvermogen. Voor ondernemingen en organisaties die er in slagen hun aanpassingsvermogen aanzienlijk te verhogen, valt er meer dan ooit te winnen in een steeds plattere, sneller veranderende omgeving. De keerzijde van die medaille is dat er veel meer valt te verliezen voor hen die daar niet in slagen. De kaarten worden steeds vaker en rigoureuzer herverdeeld.

Thomas Steffens is principal en Jan Willem Maas is senior partner bij de Boston Consulting Group (BCG), een wereldwijd werkend strategisch adviesbureau met kantoor in Amsterdam.

Voor meer informatie over dit vraagstuk verwijzen de auteurs graag naar hun rapport 'NL2030, contouren van een nieuw Nederlands verdienmodel'. Dit rapport is een investering van BCG in de samenleving waarin zij opereert. Het is te downloaden op www.bcg.nl.

Noten

1 Dit artikel is een bewerking van een eerder verschenen artikel in Management Scope, november 2013. Dat artikel is gebaseerd op het BCG rapport. Tijdens de AV KVMO heeft Jan Willem Maas op basis van dat artikel een presentatie gegeven.
2 De BCG-matrix, de leer- en schaalcurves als ook het 5-krachten model van Michael Porter zijn belangrijke strategische concepten in deze manier van denken over strategie.
3 Zie: *'Adaptability: The New Competitive Advantage'*, Harvard Business Review, juli 2011.

ADVERTENTIE

MARINECLUB NAJAAR 2014

Thema avond "Summertime"
Zaterdag 30 augustus vieren wij samen met u de zomer! Het is een informele avond (dus geen tenuevoorschriften). We gaan om 17:00 uur van start met een zomerse cocktail op het beneden terras. Samen met uw gasten kunt u genieten van divers barbecue vlees, brood, salade, fruit. Natuurlijk mogen de marshmallows niet ontbreken. Om 20:45 uur sluiten we de avond af met een kop koffie/ thee. All in prijs a € 25,- (incl. drank assortiment, cocktail, eten en kopje koffie/thee).

"Mosselavond"
Op zaterdag 27 september staan wij vanaf 18:00 uur klaar om u te verwelkomen met een feestelijk glas Crémant de Loire & oesters. Na deze traktatie serveren wij aan tafel een mossel pannetje met friet, salade en sausjes. Wij sluiten af met een dessert en voor de liefhebber nog een kop koffie/ thee met zeebanket. Prijs a € 33,50 p.p. (incl. aperitief met oester, mosselpannetje, dessert & koffie)

Thema avond "Wijn & Spijs"
Zaterdag 25 oktober staat in het teken van de wijn & spijs combinatie, noteer hem vast in uw agenda!
Voor meer informatie houdt onze website in de gaten www.marineofficiersclub.nl

Wildavonden met live muziek!
Op zaterdag 15, 22 & 29 november organiseren wij onze welbekende wildavonden met live muziek. De avonden gaan om 18:30 uur van start met het aperitief. Aansluitend kunt u genieten van een 4- of 5 gangen wildmenu onder begeleiding van smaakvolle live muziek. Gelieve bij de reservering aan te geven of uw voorkeur uitgaat naar een 4- of 5 gangen wildmenu. Prijs 4 gangen menu € 32,50 p.p. Prijs 5 gangen menu € 37,50 p.p. (prijzen zijn inclusief aperitief). Zaterdag 8 november houden wij een wildavond zonder live muziek!)

Wildavond
Wij hebben speciale woensdagen aan onze wildagenda toegevoegd, voor iedereen die niet in de gelegenheid is om De Marineclub in het weekend te komen bezoeken! Op woensdag 12 & 19 november verwelkomen wij u om 18:00 uur met een aperitief, waarna u van een 3 gangen wildmenu kunt gaan genieten. Prijs € 27,50 p.p.(incl. aperitief en menu).

Club Assaut
Op zaterdag 13 december volgt het jaarlijks Club Assaut met als thema dit jaar "Duizend en 1 nacht". U kunt reserveren voor zowel het buffet voorafgaand aan het assaut als voor de feestavond zelf.

VOLG ONS!
DE MARINECLUB

Agenda

- 18 juli t/m 11 augustus **Zomerverlof (gesloten)**
- Zaterdag 30 augustus **Summertime**
- Zaterdag 27 september **Thema "Mosselavond"**
- Zaterdag 25 oktober **Thema "Wijn & Spijs"**
- Zaterdag 8 november **Wildavonden zonder live muziek**
- Woensdag 12 & 19 november **Wildavond zonder muziek**

Zaterdag 15, 22 En 29 november **Wildavonden met live muziek**

- Zaterdag 13 december **Clubassaut**

NIEUWSBRIEF
Blijf digitaal op de hoogte van al onze nieuwtjes en evenementen, geef je e-mail adres door via: **am.wilhelmus@mindef.nl** of via onze website: www.marineofficiersclub.nl

RESERVEREN
0223 614225/657688
am.wilhelmus@mindef.nl

KLTZ Derk Kuijper EMSD en LKOLMARNS Ronald Poetiray EMSD

Grondslagen van het Maritieme Optreden

Een vernieuwende, binationale maritieme doctrine

Op 7 februari 2014 heeft de Commandant der Strijdkrachten een nieuwe maritiem-militaire doctrinepublicatie, de *Grondslagen van het Maritieme Optreden* (GMO), vastgesteld. Hiermee beschikt de Nederlandse krijgsmacht voor het eerst over een nationale *joint* doctrine voor het optreden van de krijgsmacht in en vanuit het maritieme domein.

Gedurende de Koude Oorlog heeft de Koninklijke Marine (KM) prima kunnen functioneren zonder een overkoepelende doctrine voor het maritiem-militaire optreden. De inrichting en de doelstellingen van de zeemacht stonden duidelijk beschreven in het *Operationeel Concept Koninklijke Marine* (OCKM). En omdat voornamelijk in NAVO-verband werd geoefend en opgetreden, volstond de uitgebreide serie aan *Allied Tactical Publications* (ATP's) als doctrine voor de tactische en technische niveaus van optreden. Alleen voor de specifieke doctrines voor de inzet van scheepswapens en sensoren bestond een beperkte serie nationale publicaties: de *Richtlijnen van Tactische Aard* (RITA).
Na de Koude Oorlog ontstond echter de behoefte aan een overkoepelende doctrine voor het maritiem-militaire optreden. Deze behoefte heeft uiteindelijk geleid tot de nu opgestelde GMO. Dit artikel gaat eerst in op de achtergronden bij deze behoefte en vervolgens op de opzet en de inhoud. Hieruit volgt tot besluit het antwoord op de vraag naar de toegevoegde waarde van deze 'nieuwe' maritieme doctrine.[1]

Behoefte aan een expliciete doctrine

Drie in elkaar grijpende bewegingen liggen ten grondslag aan de behoefte om een maritieme doctrine op schrift te stellen: de veranderende kennisbasis, de opkomst van joint doctrines en de steeds verder krimpende defensiebegroting.
De veranderde kennisbasis voor maritiem optreden is direct gerelateerd aan de verschuivingen in maritiem

De Leidraad Maritiem Optreden.

Omslag van de Grondslagen Maritiem Optreden.

optreden die zich de afgelopen decennia hebben voorgedaan. Tijdens de Koude Oorlog was het takenpakket voor de KM relatief beperkt en bovendien stabiel. De schepen hielden zich vooral bezig met konvooibescherming, onderzeebootbestrijding en mijnenbestrijding. De mariniers waren experts in het (amfibisch) verdedigen van de Europese noordflank en de Nederlandse Antillen. De kennis voor dit optreden – de doctrine – was gesocialiseerd: het zat in de hoofden van de mensen en werd voor een belangrijk deel onderling overgedragen. Opschrijven was dus niet nodig.

Na de val van de Berlijnse Muur breidde het takenpakket zich echter uit. Het uiteenvallen van Joegoslavië noopte tot een moderne vorm van enteren: het *boarden* en onderzoeken van koopvaardijschepen. Zuid-Amerikaanse drugskartels, Somalische zeerovers en Arabische jihadisten maakten hedendaagse vormen van 'politioneel optreden' nodig, met mariniers als scherpschutters en scheepsbeveiligers en met marineschepen voorzien van detentiefaciliteiten en ballistische bescherming. Deze toegenomen diversiteit aan operaties had direct gevolgen voor de kennisbasis van het personeel. De benodigde kennis is niet langer gesocialiseerd en zo ontstond de behoefte om kennis expliciet te maken door middel van geschreven doctrine.

Tegelijkertijd ontstonden zowel binnen de NAVO als nationaal doctrinepublicaties voor het gezamenlijk optreden van de krijgsmachtdelen met de nadruk op de strategische en operationele niveaus van optreden. De NAVO publiceerde een compleet nieuwe reeks *Allied Joint Publications* (AJP's) en in Nederland verscheen in 2005 de *Nederlandse Defensie Doctrine* (NDD). De maritieme doctrine moest daar aansluiting bij vinden. Bij de NAVO gebeurde dit met AJP-3.1 *Allied Joint Maritime Operations* die in 2004 uitkwam. In Nederland kreeg dit min of meer navolging in de vorm van de *Leidraad Maritiem Optreden* (LMO), uitgegeven in 2005.
De derde beweging die de behoefte aan een maritieme doctrine stuwde, was het gestaag teruglopende defensiebudget. In de strijd om de schaarse guldens en euro's gingen *public relations* een steeds belangrijkere rol spelen. Zo ontstond de behoefte aan heldere en liefst korte 'verhalen' over nut en noodzaak van een marine, een landmacht en een luchtmacht. De maritieme versie van een dergelijke 'reclamefolder' verscheen in 1999 in de vorm van het boekje *Welvaart en Zeemacht. De Koninklijke Marine in de 21ste eeuw*.[2] Met de herinrichting van de KM bij de 'reorganisatie zonder weerga' in 2005 tot het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK), moest de eerder genoemde LMO het dragende verhaal voor dit CZSK gaan vertellen. Deze LMO kreeg daarom als subtitel: *De bijdrage van het Commando Zeestrijdkrachten aan de Nederlandse Krijgsmacht*.

Gedurende de Koude Oorlog heeft de KM prima kunnen functioneren zonder overkoepelende doctrine voor het maritiem-militaire optreden

Opmaat voor joint maritieme doctrine

De LMO was niet primair bedoeld als maritieme doctrine. Het werd een 'leidraad' genoemd, omdat het meer een raamwerk met uitgangspunten is dan een pure doctrine'.[3] Hoewel het de bedoeling bleef om die maritieme doctrine te schrijven, kregen eerst andere maritiem-doctrinaire publicaties voorrang, zoals de *Leidraad Amfibisch Optreden* (LAO). Pas in 2009 wordt een eerste versie opgesteld van de GMO, zoals de nieuwe maritieme doctrine moet gaan heten.

De GMO geeft antwoord op de vragen: 'wat is maritiem optreden' en 'hoe wordt dat uitgevoerd'. De GMO gaat niet in op de andere twee vragen die de LMO wel behandelde, namelijk 'waarom heeft Nederland een (sterke) marine nodig' en 'hoe is de marine (lees: CZSK) georganiseerd'. De GMO doet geen uitspraken over ambitieniveaus

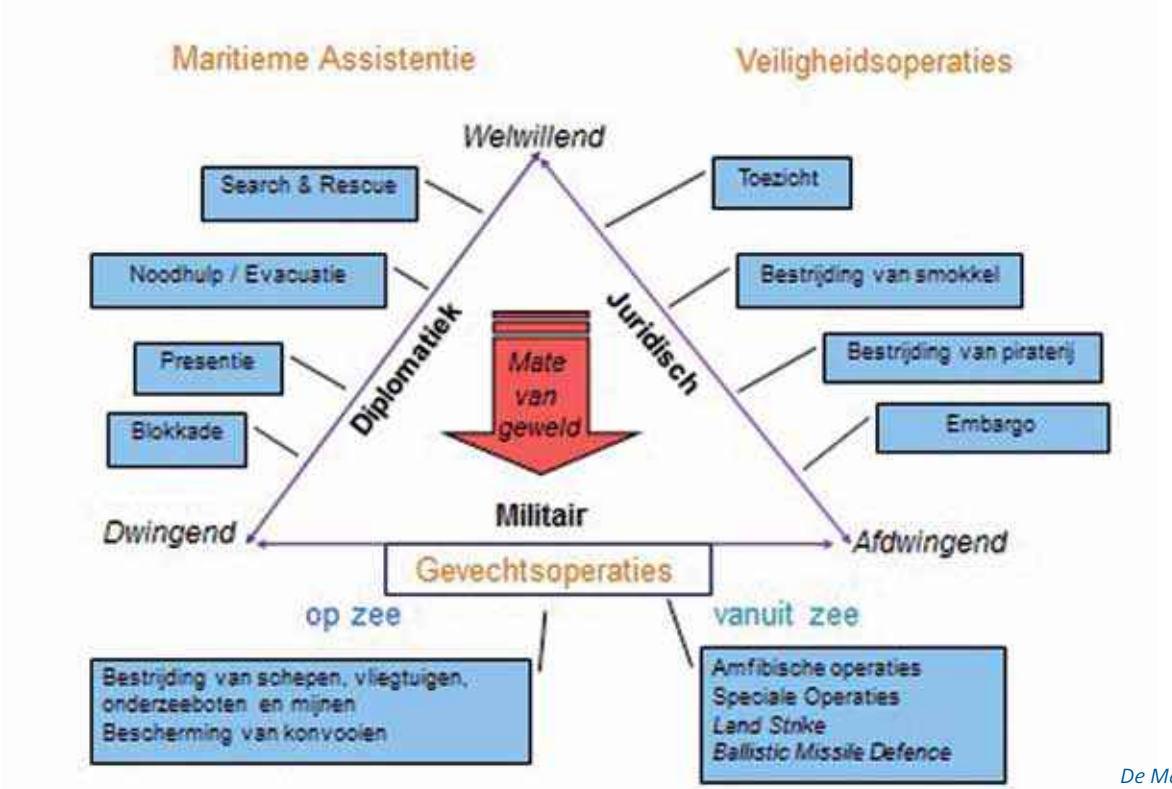

De Maritieme driehoek.

of specifiek benodigde capaciteiten of systemen. Een belangrijk richtsnoer bij het opstellen van de GMO was namelijk de toekomstbestendigheid. Reorganisaties volgen elkaar in steeds hoger tempo op en de doctrine zou daar slechts beperkt door beïnvloed moeten worden. De GMO is dan ook een joint doctrine van het militaire optreden in het maritieme domein, geldig voor elke militaire eenheid en elke militair die aan dat optreden deelneemt. Dus ook voor de helikopters van het Defensie Helikopter Commando (DHC) van het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) en ook voor het personeel van de *Unmanned Air Systems* (UAS) van het Joint ISTAR Commando (JISTARC) van het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) als zij meegaan aan boord van Zijner Majesteits schepen.

Binationaal: Belgisch en Nederlands

Uniek aan de GMO is de binationale opzet. Vanwege de nauwe Belgische-Nederlandse samenwerking (BENESAM) binnen de constructie van Admiraal Benelux (ABNL) is er voor gekozen om de inhoud van de GMO zowel geldig te laten zijn voor de Nederlandse als de Belgische krijgsmacht. Daar waar het over nationale onderwerpen en keuzes, zoals wetten, beleid, organisaties en capaciteiten gaat, geeft de GMO telkens zowel de Nederlandse als de Belgische situatie weer.

Opzet en inhoud

De GMO bestaat uit drie delen. Het eerste deel beschrijft de omgeving van het maritieme optreden: het maritiem domein. Het tweede deel beschrijft de wijze van maritiem optreden aan de hand van de zes functies van militair vermogen: commandovoering, inlichtingen, bescherming, voortzettingsvermogen, slagkracht en manoeuvre. Het derde deel, tenslotte, beschrijft de verschillende vormen van maritieme operaties: maritieme gevechtsoperaties, maritieme veiligheidsoperaties en maritieme assistentie.

Deel 1: Het maritieme domein

Het eerste deel schetst de omgeving van het maritieme optreden. Hoofdstuk 1 opent met de natuurlijke kenmerken van het maritieme domein en is vooral bedoeld als verheldering voor hen die nog nooit gevaren hebben. Hetzelfde geldt in iets mindere mate voor het tweede hoofdstuk, dat het menselijk gebruik van het maritieme domein beschrijft. Hierin passeren de economische, juridische en diplomatieke dimensies de revue, zodat een genuanceerd beeld ontstaat over de 'openbare ruimte' die het maritieme domein is. Enerzijds is die zee grotendeels 'van niemand en voor iedereen', voor transport, visserij, mijnbouw en machtsvertoon. Anderzijds bestaan er talloze afspraken die ongewenst menselijk handelen moeten tegengaan: het Zeerechtverdrag, verkeersregels, veiligheidsvoorschriften en *last but not least* het Zeeoorlogsrecht.

Het derde hoofdstuk sluit het eerste deel van de GMO af met een beschrijving van het militaire gebruik van de zee. Gekozen is om, net als in de nieuwe NDD, de zeven strategische functies uit de *Verkenningen* van 2010 te gebruiken als handvat. Per functie wordt uitgelegd hoe maritiem optreden kan bijdragen aan het beschermen van belangen en het bereiken van strategische doelstellingen. Het hoofdstuk besluit met het expliciet duiden van de karakteristieken van maritiem optreden die hieruit volgen: mobiliteit, toegang, invloed, bereik en veelzijdigheid.

Deel 2: Maritiem optreden

Het tweede deel van de GMO beslaat bijna tweederde van de publicatie. De inleiding van dit deel overlapt grotendeels de NDD en de verschillende AJP's: hierin staan beschrijvingen van de niveaus en de grondbeginselen van militair optreden. Deze informatie is nodig om de volgende hoofdstukken te kunnen begrijpen, namelijk de

maritieme invulling van de zes functies van militair vermogen op strategisch, operationeel en tactisch niveau. Waar nodig wordt de nationale (Belgische en Nederlandse) invulling toegelicht.
Het opsplitsen van het maritiem-militaire vermogen naar functie is nog niet eerder toegepast. Het resultaat is een zeer compleet beeld van alle facetten die een rol spelen bij maritiem optreden. Er kleeft wel een nadeel aan de verdeling in functies. De verdedigende, offensieve en inlichtingenactiviteiten, die in de praktijk van het maritieme optreden nauw met elkaar verbonden zijn, zijn nu uit elkaar getrokken. Zo wordt de beeldopbouw (het verkrijgen van *real-time situational awareness*) beschreven in het hoofdstuk over Inlichtingen en de verdediging tegen de verschillende vormen van dreiging in het hoofdstuk over Bescherming. Verderop in de GMO komen ze echter weer bij elkaar.

Het tweede deel geeft uitleg bij een groot aantal begrippen en de maritieme invulling daarvan. Het streven naar compleetheid betekent dat de hoofdstukken in dit deel tamelijk omvangrijk zijn. Dat komt niet alleen omdat verschillende typisch maritieme werkwijzen beschreven moeten worden, zoals de verdediging tegen onderzeeboten en zeemijnen. De grote omvang wordt ook veroorzaakt door nieuwe werk- en zienswijzen, zoals de toepassing van digitale oorlogvoering. Vernieuwend is ook het beschouwen van niet-fysieke vormen van slagkracht, zoals *presence, posture & profile*, misleiding, psychologische operaties en *key leader engagement.*

Deel 3: Maritieme operaties

Dit is het laatste deel van de GMO. De verdeling van soorten maritieme operaties is gebaseerd op de drie leidende thema's van militaire campagnes: *combat*, *security* en *peacetime military engagement*. In de GMO leiden deze thema's tot de verdeling in maritieme gevechtsoperaties, maritieme veiligheidsoperaties en maritieme assistentie (zie figuur). Gevechtsoperaties zijn de 'traditionele' operaties tegen een militaire tegenstander. In het maritiem domein vertaalt zich dat ten eerste naar de *warfares* op zee: onderzeebootbestrijding, oppervlakteoorlogvoering, mijnenbestrijding en het gevecht in de lucht. Ten tweede horen de gevechtsoperaties die vanuit zee plaatsvinden hier bij: amfibische operaties, *maritime strike* (tegen landdoelen), maritieme inzet van speciale eenheden en rivieroperaties.
Als tweede volgen de operaties die in de huidige tijd de boventoon voeren: maritieme veiligheidsoperaties (*maritime security operations*, MSO). Deze operaties

Met de GMO beschikt de Nederlandse krijgsmacht over een volwaardige doctrine voor het militaire optreden in en vanuit het maritiem domein

betreffen niet alleen het optreden tegen zeerovers, drugssmokkelaars en terroristen, maar ook het handhaven van maritieme embargo's en blokkades. Kenmerkend zijn zowel het gebruik van het *boardings* om andere schepen te inspecteren als de doorgaans strafrechtelijke grondslag en afwikkeling.
Tot slot volgen operaties die onder de noemer van maritieme assistentie vallen. Deze vallen uiteen in twee groepen: assistentie aan de diplomatie en assistentie aan civiele autoriteiten. Kenmerkend is (doorgaans) de afwezigheid van de noodzaak tot gebruik van geweld. Een breed palet aan

Het verschil tussen het bemenste wapen en de bewapende mens vormt een van de rode draden in de GMO.

operaties valt in deze categorie: vlagvertoon, maritieme capaciteitsopbouw, *non-combatant evacuation*, humanitaire hulpverlening, *search & rescue*, maritiem toezicht en verschillende andere vormen van maritiem-militaire bijstand en steunverlening.
De gekozen driedeling is doctrinair helder ook al is de praktijk weerbarstiger. Niet voor niets is veelzijdigheid al aan het eind van deel 1 genoemd als één van de karakteristieken van maritiem optreden. Bij maritiem optreden is de scheiding in plaats of tijd tussen de verschillende soorten operaties vaak flinterdun. Hardhandig bestrijden van piraten betekent niet zelden dat ook meteen hulp aan de slachtoffers of ex-gegijzelden moet worden verleend. Aan de andere kant kan het handhaven van een embargo een militaire reactie veroorzaken waarmee een gevechtsoperatie ineens heel dichtbij kan komen.[4]

Rode draden

Een aantal kenmerkende zaken keert door de gehele tekst van de GMO telkens terug. Zij vormen daarmee de rode draden. In vrijwel ieder hoofdstuk komen kaderteksten voor die toelichting geven bij aparte onderwerpen en begrippen. Voorbeelden van dergelijke onderwerpen zijn het aftrimmen van een onderzeeboot onderwater, verkeersscheidingsstelsels, wachtsystemen en rollen, het begrip asymmetrie en de organisatie, taken en middelen van de verschillende nationale kustwachtorganisaties.
Een tweede rode draad is de term ‘op en vanuit zee’. In vrijwel ieder hoofdstuk is ergens wel een verdeling te vinden in ‘optreden op zee’ en ‘optreden vanuit zee’. Het benadrukken van beide ligt in lijn met het motto van CZSK: ‘voor veiligheid op en vanuit zee’.

De derde rode draad is het verschil tussen het bemenste wapen en de bewapende mens. Maritiem optreden bestaat immers niet alleen uit de inzet van bemenste wapens zoals schepen, onderzeeboten, vliegtuigen en helikopters. Bewapende mensen spelen een net zo belangrijke rol: de marinierseenheden, de maritieme *special operations forces* (MARSOF), de boardingteams, de *vessel protections detachments* (VPD’s) en de duikteams. Beide verschijningsvormen vereisen deels eigen doctrines en werkwijzen, bijvoorbeeld ten aanzien van commandovoering, beeldopbouw, bescherming en voortzettingsvermogen. Hoewel de GMO belangrijk is voor het in joint verband benadrukken van de unieke kenmerken van schepen, onderzeeboten en maritieme vliegtuigen en helikopters, krijgt op deze manier ook de (toenemende) inzet van de bewapende mens in het maritieme optreden de juiste aandacht.

Kwaliteit en toegevoegde waarde

De doelstelling van doctrine is het bewerkstelligen van eenheid van opvatting om zodoende de effectiviteit van militair optreden te vergroten. Of de GMO daadwerkelijk invloed zal hebben op de effectiviteit van het Belgische en het Nederlandse maritieme optreden, zal zeer lastig vast te stellen zijn. Het bewerkstelligen van de eenheid van opvatting is wel beter te bepalen. Daarvan zal namelijk sprake zijn als de GMO breed gedragen en erkend wordt als bron van kennis, vraagbaak en naslagwerk voor maritiem optreden. Om dit te bereiken zijn een breed draagvlak, ruime bekendheid en goede toegankelijkheid nodig. Aan het brede draagvlak is al gewerkt bij het opstellen van de tekst. Vele experts, docenten en geïnteresseerden, van hoog tot laag in de Nederlandse en Belgische marine en daarbuiten hebben meegeschreven en meegelezen. Vervolgens is via de Doctrine Commissie Krijgsmacht (DCK) krijgsmachtbrede steun verkregen. Met het brede draagvlak is ook de basis gelegd voor de bekendheid. Die bekendheid moet nu verder worden vergroot door aandacht voor de GMO vanuit de opleidingsinstellingen, door spreekbeurten en door het publiceren van artikelen. Het derde vereiste, toegankelijkheid, is het meest heikele punt. De GMO is namelijk een omvangrijk boekwerk geworden.

Conclusie

Met de GMO beschikt de Nederlandse krijgsmacht voor het eerst sinds lange tijd over een volwaardige doctrine voor het militaire optreden in en vanuit het maritiem domein. De inhoud is uiteraard voor het grootste deel niet nieuw, maar bij het opstellen ervan is wel een aantal vernieuwende keuzes gemaakt. De belangrijkste hiervan is de binationale opzet, waardoor de inhoud zowel geldig is voor de Nederlandse als de Belgische krijgsmacht.
De GMO is een omvangrijk boekwerk geworden, een zo compleet mogelijk naslagwerk voor allen die meer willen weten over militair optreden op en vanuit zee.

KLTZ D.L. (Derk) Kuijper was van 2010 tot 2013 werkzaam als Projectmanager Doctrine (PM D&T) bij het Maritime Warfare Centre (MWC) van CZSK en mede belast met het opstellen van de GMO. LKOL-MARNS R.L. (Ronald) Poetiray is thans PM D&T en heeft het originele artikel bewerkt en ingekort.

De GMO is alleen digitaal beschikbaar en kan worden gedownload via www.defensie.nl

Noten

1 In het vervolg van dit artikel worden de termen maritieme doctrine, maritiem optreden en maritieme operaties gebruikt in de betekenis van ‘maritiem-militair’.
2 D. Weekenstro (Red.), *Welvaart en Zeemacht. De Koninklijke Marine in de 21ste eeuw* (Amsterdam; De Bataafsche Leeuw, 1999).
3 Joost Margés, ‘Opmaat voor marinedoctrine’ in: *Marineblad* 116 (2006) (1) 5.
4 Zoals het ‘Lido II incident’ dat plaatsvond op 1 mei 1994 in de Adriatische Zee. Zie *Leidraad Maritiem Optreden*, pagina’s 54-55.

column

Het is niet uitgesloten dat het Verenigd Koninkrijk, onze belangrijke NAVO bondgenoot en EU partner, zichzelf op donderdag 18 september a.s. opheft. Dan kunnen de Schotten namelijk in een referendum stemmen voor onafhankelijkheid. 'Dit doen ze nooit', was de heersende gedachte in Londen, maar ondertussen begint men in het zuiden toch licht zenuwachtig te worden. De peilingen laten zien dat het '*Yes*' kamp voor onafhankelijkheid gestaag terrein wint op de '*better together*' campagne. Inmiddels werken veel Britse overheidsinstellingen en bedrijven discreet aan een plan voor het geval dat het ondenkbare plaatsvindt en de 307 jaar oude unie komt te vervallen. Voor het Britse ministerie van Defensie zijn echter de gevolgen van Schotse onafhankelijkheid zo groot dat het simpelweg weigert om aan enige vorm van '*contingency planning*' te doen.

Volgens George Robertson, zowel Schot als voormalig secretaris-generaal van de NAVO, zullen de geopolitieke gevolgen van een Schotse onafhankelijkheid rampzalig zijn. Het VK zou verwikkeld raken in een pijnlijke en onzekere scheidingsprocedure, zijn nucleaire afschrikking komt op de helling te staan en andere afscheidingsbewegingen binnen het bondgenootschap, van Noord Ierland tot en met Catalonië, zullen geïnspireerd raken. In een tijd van wereldwijde instabiliteit en onzekerheid is het einde van het VK funest voor de NAVO en EU. '*The forces of darkness would love it*', aldus Robertson.

'The forces of darkness would love it'

Inhoudelijk heeft hij ongetwijfeld gelijk maar juist het uitspreken van deze waarschuwing is koren op de molen van de Schotse nationalisten. Deze hebben al een portie 'angst zaaien' van Londen over zich heen gekregen. Zo is hen verteld dat onafhankelijkheid economische zelfmoord betekent en dat ze de pond en hun pensioenen zullen kwijtraken. Aangezien referenda sowieso een prima kans zijn om zich af te zetten tegen de zittende macht en het systeem, kunnen steeds meer Schotten niet wachten om het afgelegen Westminster te laten zien dat ze best zichzelf kunnen redden.

Er gloort in het VK ook een ander referendum aan de horizon, dat eveneens enorme gevolgen kan hebben. De Britse premier heeft een referendum over het lidmaatschap van de EU beloofd, weliswaar mits en nadat hij de volgende verkiezingen wint. De logica achter het onafhankelijkheidsstreven is eenzelfde voor beide referenda, maar lijkt telkens net anders te worden toegepast. Zo willen Schotse nationalisten onafhankelijkheid van Westminster, maar lid blijven van de EU. '*Middle England*' ziet daarentegen de Britse Unie als 's werelds beste uitvinding na *gin and tonic*, maar wil al te graag af van 'Brussel'.

De uitslag van het Schotse referendum zal veel invloed hebben op het eventueel te houden EU-referendum, met een kans dat als de Engelsen op 19 september wakker worden, zij toch anders tegen de wereld aankijken. Tot die tijd blijft het spannend en hebben we gelukkig nog een Europees en verenigd bondgenoot. <

Mr. S. (Sergei) Boeke is voormalig marineofficier en werkt als onderzoeker bij het International Centre for Counter Terrorism (Universiteit Leiden, Campus Den Haag)

Ton Welter

Europa, uw tijd is bijna voorbij

Op 24 februari jl. publiceerde Coalition for Defense het artikel 'What's next, Mr Putin?' bij de afsluiting van de Olympische Spelen in Sotsji. In de daaropvolgende weken werden zijn vervolgstappen duidelijk. Pokeraar Poetin piekt op het geopolitieke speelveld terwijl de Verenigde Staten, Europese politici en Westerse olieconcerns zich verliezen in een complex monopolyspel om Poetin te dwingen op zijn schreden terug te keren.

Dat Poetin niet onder de indruk is van de *soft power* van 'het Westen' met zijn hopeloos verdeelde en ontoereikende economische sancties moge duidelijk zijn. Ik verwijs naar de publicatie 'A critical Juncture in Oekraïne: An Update on the Crisis' van 20 juni 2014 van Stephen Blank, *Senior Fellow* bij het American Foreign Policy Council in Washington. Het is een onthullend verslag van de wijze waarop Poetin zijn machtsbasis in Oekraïne, de Krim en Transnistrië met militaire middelen uitbouwt. Zijn kortetermijndoel: de haven van Odessa (Oekraïne) en Moldavië.

Poetin's militaire stappen

Maar Poetin laat het daar niet bij: in de Russische enclave Kaliningrad tussen Polen en Litouwen zijn 30.000 Russische zwaarbewapende en goed getrainde en gespecialiseerde troepen gelegerd die binnen 24 uur inzetbaar zijn. Daarbij ondersteund door zware tanks, artillerie en geavanceerde luchtdoelraketten die een groot deel van het West-Europese, Poolse en Baltische luchtruim afdekken voor het geval NAVO-vliegtuigen Polen en de Baltische staten willen beschermen tegen een mogelijke Russische interventie.

Maar de Westerse en met name Nederlandse pers is ziende blind. Stilte voor de storm, de kop in het zand, er is blijkbaar meer nodig dan de realiteit om West-Europese politici en journalisten uit hun lethargie te wekken. Nee, alle ogen zijn gericht op het WK Voetbal! Ook belangrijk! In de parlementen van de EU - behoudens die van Polen en de Baltische Staten - geen woord over deze dreiging, laat staan een debat. Men maakt zich op voor een welverdiend zomerreces.

Afgezien van Poetins nauwelijks verhulde militaire stappen breidt hij tegelijkertijd zijn economische machtsbasis uit door het afsluiten van miljardencontracten met China voor de levering van olie en gas. In de afgelopen week zijn de onderhandelingen met India gestart voor de levering van groot militair materieel.

Poetins pogingen om een tegenwicht te vormen tegen de - economische - machtsbasis van de EU krijgen steeds meer vorm door het opzetten van de *East European Economic Union*. Hiervan maken voormalige Sovjet satellietstaten al deel uit of zullen dit gaan doen.
Het kan de NAVO en de EU niet ontgaan zijn: al in 2006 is Poetin begonnen met het moderniseren van zijn krijgsmacht. Generaal Valery Gerasimov, chef van de generale staf van de Russische krijgsmacht, zette in een speech aan de Russische Academie van Militaire Wetenschappen in 2013 de (nieuwe) Russische strategie fijntjes uiteen. Deze speech is alom gepubliceerd in Rusland. In het Westen is hier geen aandacht aan besteed.

Weet u nog dat Poetin bij zijn aantreden voor zijn eerste termijn als president aankondigde dat de grootste ramp in de geschiedenis het ineenstorten van het ooit zo machtige Sovjet-Russische rijk was? En dat hij die ramp te niet zou doen?

Kruitvat

Rondom Europa tekent zich een kruitvat af van onbeheersbare omvang. Een explosieve situatie die een immense bedreiging vormt voor de vrede, stabiliteit en economische welvaart in Europa: Syrië, Irak, Afghanistan, Noord- en Midden-Afrika en Israël, waar de ontvoering van teenagers de gemoederen bezighoudt en Hamas in Gaza en president Abbas op de Westelijke Jordaanoever gezamenlijk een regering vormen. Dit met Saoedi-Arabië, Qatar en Syrië's bondgenoot Rusland op de achtergrond. Op moordlustige wijze worden etnische bevolkingsgroe-

Europa, sta op en herpak uzelf. Leg uw lethargie en zelfgenoegzaamheid af. Het is nog niet te laat

pen onder het mom van geloofsovertuiging tegen elkaar opgezet. De vluchtelingenstroom die nu pas goed op gang gekomen is, werkt ontwrichtend voor Italië en zal binnen de EU tot grote spanningen leiden. Maar dit is nog het minste van alle problemen.
Op de achtergrond spelen natuurlijk – internationale – oliebelangen een beslissende rol. De meeste oorlogen in de 20e eeuw zijn gevoerd om de macht over olie en gas, de motor van ons huidige economie. Niet voor niets kennen wij het begrip 'petrodollar' sinds president Nixon de dollar loskoppelde van de gouden standaard in 1971. De dollar heeft feitelijk geen dekking meer, anders dan door olie (belangen). Dat de afloop van de huidige strijd in het Midden-Oosten vermoedelijk onoverzienbare consequenties zal hebben voor de EU kan een ieder op zijn vingers natellen.

De EU heeft met haar verheven, idealistische soft power geen weerwoord tegen *hard power*. In de cynische wereld van de 21e eeuw zijn mensenrechten, persvrijheid en 'democratische waarden' ondergeschikt geraakt aan economische welvaart en *power politics*. De Verenigde Staten zullen in 2020 energie-onafhankelijk zijn. Haar belangen liggen steeds meer in het Verre Oosten en zij zal front moeten maken tegen supermacht China dat op slu-

Vladimir Poetin beantwoordt vragen van journalisten over de situatie in Oekraïne, 4 maart 2014. (en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Putin)

we wijze haar macht en invloed uitbreidt op economisch, financieel en militair terrein - in Azië, maar ook in Europa en in de financiële centra in New York, London, Parijs, Dubai en Singapore.

Hard power is the name of the game!

Europa's *soft power* heeft afgedaan, mede door het gebrek aan leiderschap, daadkracht, visie, maar vooral het respectloze, opportunistische gedrag van haar leiders en politici.

De wereld om Europa heen is in transitie, ruikt aan de macht, kan op alle gebieden een vuist maken en heeft geen ontzag meer voor een economische reus met 500 miljoen consumenten die vooral gedreven wordt door handel en verheven idealen die zij vervolgens snel inruilt voor economisch gewin. Rusland en Azië minachten een dergelijke attitude. Europa is voor hen een 'resort', een museum voor welgestelde ouderen om er vakantie te vieren en te genieten van haar cultuur. Europa is een oude, rijke dame geworden, behangen met juwelen, maar verwelkt en bedwelmd door haar vergane glorie.
Europa, sta op en herpak uzelf. Leg uw lethargie en zelfgenoegzaamheid af. Het is nog niet te laat. Op economisch, militair, technisch en innovatief gebied kan de oude lady zich transformeren tot een elegante, inspirerende jonge dame, maar dan moet zij snel haar rentree maken in de balzaal van de wereld.
Ik ben daar echter pessimistisch over: op geen enkele wijze laten Nederlandse en Europese politici blijken dat zij zich bewust zijn van de toenemende dreigingen in en rondom Europa. Er vindt zelfs geen debat plaats. De oproep om een strategisch beleid voor de komende 10 jaar op economisch, militair en politiek terrein is aan dovemans oren gericht. Europa is slechts gericht op economie en euro. Onze Nederlandse regering is niet van de 'visies', is zelfs allergisch voor een alomvattende langetermijnplanning. Europa, uw tijd is bijna voorbij – tenzij u zich herpakt, uw rug recht en leiderschap toont. De storm komt snel dichterbij.

LTZ 2 OC b.d. T. (Ton) Welter heeft als marineofficier/waarnemer gevlogen bij Vliegtuigsquadron 320 en bij de KM gediend van 1971-1978. Hij is de oprichter en directeur van Coalition for Defense.

dr. Vincent van Leijen

Innovaties met Passieve Sonar

Forse technologische sprongen met Instandhoudingprogramma Walrusklasse

Ruim een jaar geleden, op 13 mei 2013, ging het instandhoudingprogramma Walrusklasse (IP-W) officieel van start. Als de eerste van vier onderzeeboten begon op dat moment het levensverlengende onderhoud aan Zr. Ms. Zeeleeuw. De komende jaren vindt een ingrijpende verbouwing plaats waarmee de boten uit de jaren negentig worden uitgerust met technologie van de huidige tijd.

Zo wordt onder meer de navigatieperiscoop vervangen door een *non hull penetrating* optronische mast, de verouderde sonar maakt plaats voor een krachtige sonarsuite, papieren zeekaarten worden vervangen door een modern digitaal navigatiesysteem, satellietcommunicatiemogelijkheden worden fors uitgebreid en het GIPSY combat management systeem (CMS) wordt opgevolgd door Guardion software waarmee de onderzeeboten op dezelfde productlijn zitten als de rest van de vloot. We zijn nu een jaar verder, de werkzaamheden zijn vol in gang, en dit is een mooi moment om een tipje op te lichten van de innovatieve sluier.

Capaciteit *boost* in de commandocentrale

De technologische sprongen van het IP-W hebben grote invloed op de werkwijzen in de commandocentrale. De introductie van de optronische mast is hiervan een goed voorbeeld. De bestaande navigatieperiscoop is een mechanisch instrument met spiegels en lenzen. De waargenomen beelden leven in het hoofd van de ene persoon die naar buiten heeft gekeken. Met de nieuwe optronische mast beschikt de commandant over een camera en een infraroodsensor waarmee er dag en nacht digitaal beeldmateriaal wordt binnengehaald in het CMS en aan boord wordt verwerkt door een team van specialisten. Video- en fotomateriaal kan worden opgeslagen, bewerkt en bestudeerd terwijl de tijd dat de sensor uit het water steekt minimaal is. Een onderzeeboot wordt tenslotte ingezet om onopgemerkt zijn werk te doen. Een *force multiplier* hierbij is de integratie van het sensorsysteem in het CMS omdat hiermee de eenpersoons uitkijk daadwerkelijk wordt vervangen door een team van specialisten en het

CMS middelen toevoegt om de ruwe sensordata te analyseren en de verkregen informatie te verspreiden.

Deze krachtige uitbreiding van de beeldopbouwcapaciteit is niet beperkt tot optronica. Een vergelijkbare *boost* in sensorcapaciteit doet zich voor bij de sonar, waar dit artikel `beeld en geluid' bij wil geven.

Informatie integratie

De grootste technologische sprong in de commandovoering is misschien wel de fusie van afzonderlijke informatiebronnen binnen het totale beeldopbouwproces. Informatie van sensoren als sonar en optronica kan worden gecombineerd waardoor een vollediger en nauwkeuriger beeld ontstaat van de omgeving waarin wordt geopereerd: het *operational picture*. Verrijking met informatie uit open bron of inlichtingen maakt dat de *situation awareness* nog verder kan toenemen. De uiteindelijke gedeelde perceptie van de werkelijkheid wordt wel het *common operational picture* (COP) genoemd, en als we het *recognized environmental picture* daar gemakshalve maar even onder scharen biedt het COP alle informatie die het *command team* nodig heeft om te beslissen over zinvolle inzet van de middelen met het oog op de missie of operatie waarvoor de boot wordt ingezet.

De *Network Enabled Capabilities* die met het instandhoudingprogramma Walrusklasse worden ontsloten zullen leiden tot een enorme toename van informatie in de commandocentrale. Operationele beeldopbouw met grote datavolumes, hoge doorvoersnelheid en een scala aan verschijningsvormen (video, audio, tekst, etc.) is te zien als een vorm van *Big Data*. Het verwerken van Big Data wordt wel omschreven als *drinking from a firehose*. Het CMS dat wordt ontwikkeld beoogt dan ook om *drowning in data* te voorkomen.

Voor deze verregaande vorm van automatisering is een *combat management systeem* nodig waarbinnen enerzijds de datastromen van alle relevante sensor- en communicatie-, en informatiesystemen worden ontsloten, gefuseerd, verrijkt en verspreid en anderzijds de missieplanning en -besluitvorming worden ondersteund. Het voormalige CAMS Force Vision heeft samen met de NLDA (KTZE dr. ir. F. Bolderheij) in een visiedocument[1] de ambitie vastgelegd om het Guardion CMS zo vorm te geven dat operationele taken als beeldopbouw, resourcemanagement en missiemanagement optimaal worden ondersteund.

Met de laatste reorganisatie is het CAMS opgegaan in het Joint IV Commando (JIVC, November 2013). Voor aansturing van innovatieve activiteiten is er voortaan het KIXS, de afdeling voor Kennis, Innovatie, Experimenten en Simulatie. De productiecapaciteit is belegd bij het SATS, de afdeling voor de realisatie van Systemen, Applicaties, Trainers en Simulatoren. Voor de ontwikkeling van het onderzeeboten CMS werken SATS en KIXS bijzonder nauw samen en staat er een aantal zeer innovatieve producten op stapel, waarover verderop in dit artikel meer.
Met het IP-W ondergaat het Guardion CMS een transformatie van de wereld van radar en raketten naar die van sonar en torpedo's. Dit is een stap van *high speed warfare* naar operaties met een langere adem waarin een grotere rol is weggelegd voor passieve sensoren. Het JIVC staat niet alleen voor deze uitdagende taak. De productieafdeling SATS heeft operationele experts van CZSK in huis om de brug te slaan naar de gebruiker. Deze *End User Representatives* (EURs) begeleiden de softwareontwikkelaars door gebruikerseisen op te stellen, maar ook door evaluatiesessies te organiseren waarbij de toekomstige gebruiker wordt uitgenodigd om zijn mening te geven over prototypes of geproduceerde CMS software. Als inhoudelijke leidraad gebruiken de EURs het *Concept of Operations* (CONOPS) waarin de Onderzeedienst en Operationele School hebben opgeschreven hoe ze na IP-W met de boten willen gaan opereren.
De algehele coördinatie van het IP-W ligt binnen DMO

De krachtige uitbreiding van de beeldopbouwcapaciteit is niet beperkt tot optronica

met het Marinebedrijf als hoofdaannemer. Bij de verwerving van de subsystemen is aan leveranciers de eis gesteld dat ze voldoen aan open standaarden (zoals TCP/IP) en waar mogelijk een open systeemarchitectuur. Bovendien was het een eis dat er technische interface documentatie moest zijn om systemen te bedienen vanuit het CMS. De bedoeling hiervan is dat SATS de systemen snel en zonder al te veel risico kan integreren in het CMS en dat het KIXS ruimte krijgt om toekomstige innovaties toe te voegen. Met de huidige kennis van zaken kunnen we stellen dat deze opzet bijzonder goed is geslaagd. Hoewel de verbouwing nog maar in de beginfase zit en Zr. Ms. Zeeleeuw voorlopig nog niet naar zee gaat, zijn er nu al aansprekende innovaties gerealiseerd zoals we in dit kader voor de Sonar Suite zullen toelichten.

De keuze voor een Sonar Suite

Vergeleken met de jaren negentig is er het nodige veranderd in de operationele inzet van de Nederlandse onderzeeboten. De Walrusklasse is ontworpen in de tijd van de Koude Oorlog met missies in gedachten om zelfstandig en midden op de oceaan een vijandelijke onderzeeboot te vinden en te neutraliseren. De huidige inzet is nog steeds expeditionair, maar brengt de boten in drukbevaren kustgebieden waar het vergaren van inlichtingen andere eisen stelt aan de boot en haar bemanning.

Om veilig te opereren in ondiepe kustwateren moest er nodig wat gebeuren aan de sonarcapaciteit. Vandaar dat er voorafgaand aan het IP-W een programma is gestart onder de naam Veiligheidsaanpassingen Sonar. Onderdeel van dit programma is de installatie van een *Mine Avoidance Sonar* (MAS) en vernieuwde interceptie van sonaruitzendingen (INT). Hoewel er al wel een frequentie analyse systeem (FAS) kwam, moest de uitbreiding van de overige passieve sonarcapaciteit wachten tot het IP-W.
Na een afweging van kosten en baten is besloten om met

het IP-W de bestaande hydrofoons (*wet ends*) te behouden en de hele keten die daar op volgt te vervangen. Er kwam een pakket van eisen waarin werd gevraagd om nieuwe data acquisitie, bundelvorming, signaalverwerking en audio processing. Het systeem moest handreikingen doen voor classificatie, *target motion analysis* en het maken van audio-opnames ondersteunen. De processing moest sensor-onafhankelijk worden om het leven van de operator te vereenvoudigen. Daarnaast had TNO Defensie en Veiligheid al veel sonaronderzoek gedaan dus was er de wens dat het systeem over een open architectuur zou beschikken zodat toekomstige innovaties en bestaande algoritmes van TNO of defensie daar een plaats in kunnen krijgen.

Uit de reacties van verschillende fabrikanten werd gekozen voor de Noorse fabrikant Kongsberg. Deze fabrikant levert ook de sonarsuite voor de Noorse onderzeeboten van de Ula klasse Door de goede samenwerking tussen overheid (DMO), industrie (Kongsberg) en kennisinstituut (TNO) werden diverse problemen vroegtijdig onderkend en verholpen. In Maart 2014 werd de *Factory Acceptance Test* (FAT) voor de vier sonar suites met succes afgesloten. Deel van het contract was een vijfde sonar suite met eenvoudiger hardware voor het ontwikkelen van de CMS bediening en een *Human Machine Interface* (HMI). Aan de hand van dit systeem en de huidige stand van zaken in de ontwikkeling van het CMS kunnen we nu al resultaten laten zien van innovaties in de beeldopbouwketen.

Detectie

Bij detectie met passieve sonar is het de kunst om signaal van ruis te onderscheiden. Met name de verwerking van Flank Array (FA) data vormde altijd een uitdaging. Met de applicatie FATA MORGANA heeft TNO hiervoor een oplossing ontwikkeld en Kongsberg heeft deze oplossing overgenomen in de sonar suite. De operationele kwaliteiten van FATA MORGANA konden worden aangetoond met behulp van sonaropnamen die in het verleden door TNO zijn gemaakt. Deze zijn in Den Helder overnieuw afgespeeld op het ontwikkelsysteem en geven heldere beelden in het CMS.
Uit een ander onderzoek van TNO kwam een techniek naar voren om de bundelvorming nog verder te verbeteren. Het resultaat is dat het *broadband* (tijd-peiling plot) voor elk array beschikbaar komt in *high definition mode*. De processing is door KIXS uitgewerkt in efficiënte code en door SATS toegevoegd aan de CMS interface met de sonar suite. Het resultaat is elders op deze pagina's te zien in de *HD broadband* figuur. Doelen krijgen een hogere signaal/ruis-verhouding en zijn beter te volgen als ze elkaar kruisen. We laten hier resultaten zien voor synthetische data waar een stil vierde contact zichtbaar wordt dat in de standaard processing onzichtbaar blijft. Ook wanneer sonaropnames van het flank array en towed array worden afgespeeld blijkt de techniek goed te werken. De open architectuur maakt het zo mogelijk dat het detectiebereik van de onderzeeboot meer dan verdubbeld wordt door een toevoeging van JIVC en TNO.

Classificatie

Op het moment dat een sonaroperator een doel detecteert is er behoefte aan iets meer kennis over de classificatie van dit doel. Op basis van audio karakteristieken en frequentieanalyse zijn al snel enkele *classifiers* beschikbaar, zoals het aantal schroefassen, schroefbladen of toerentallen. Met deze informatie is te bepalen of het gaat om een visser, een kleine/middel/grote koopvaarder of wat anders. LTZ 2 OC dr. ir. W.L. van Norden heeft in zijn proefschrift *"Sensing what matters"* (TU Delft, 2010) een methode beschreven waarmee combinatie van dit soort classifiers kan bepalen wat de waarschijnlijkheid is van de verschillende classificaties. De rekenkundig intensieve methode is uitgewerkt in een snel en efficiënt stukje software en gebruikt gevalideerde referentiedata van het Maritime Warfare Centre (MWC/CODAM). Alles bij elkaar wordt een onervaren operator met IP-W voortaan snel en eenvoudig ondersteund in het vinden van een initiële classificatie van zijn contacten. Doordat ook andere mogelijke oplossingen worden vertoond wordt de vorming van tunnelvisie tegengegaan.

Targettracking

Zoals in de *HD broadband* figuur is te zien wordt de peiling van een doel met passieve sonar vrijwel direct vastgesteld. De sonarsuite beschikt over *trackers* waarmee de

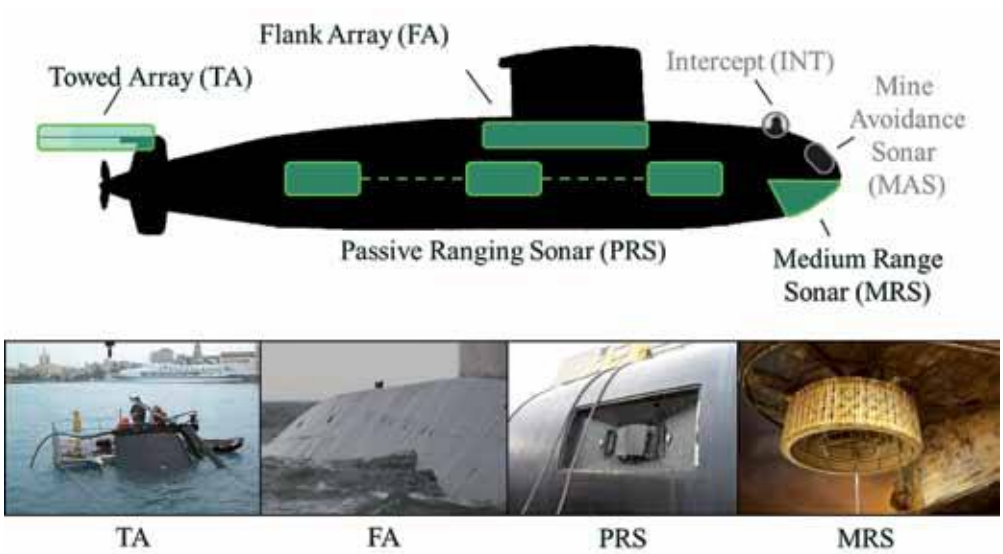

Diverse sonar arrays op de Walrusklasse.

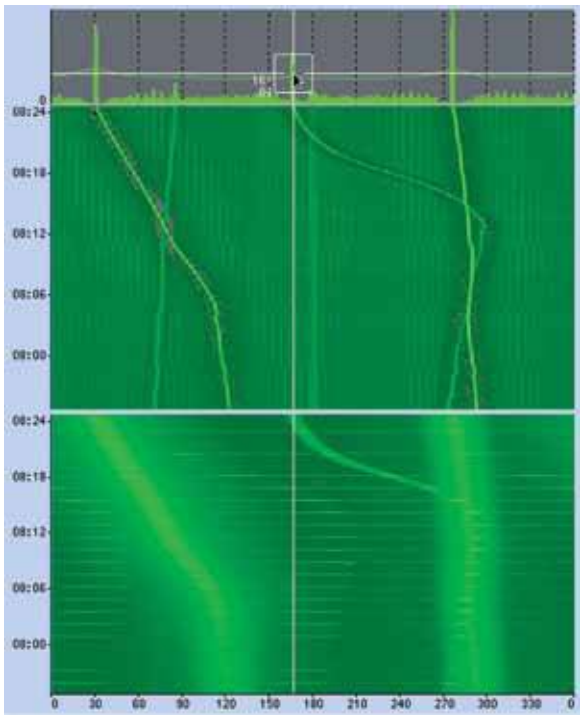

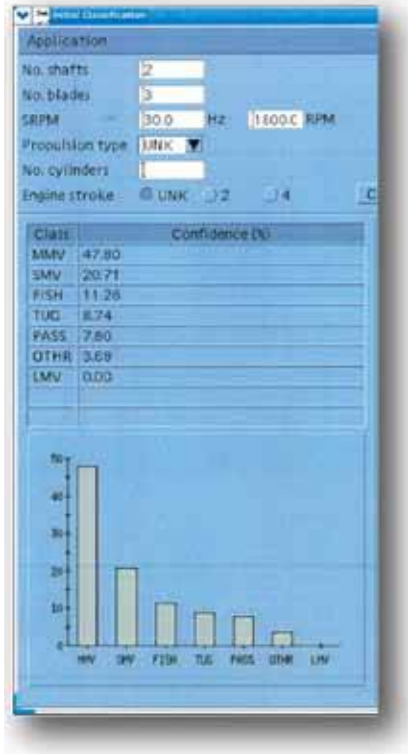

Links:
High Definition (HD) broadband (boven) is een toevoeging van het JIVC en TNO aan de standaard processing (onder) van Kongsberg. In deze plots is de peiling horizontaal uitgezet en de tijd verticaal. In high definition modus wordt een doel zichtbaar dat van peiling 060 naar 090 beweegt maar dat in de standaard processing vrijwel onzichtbaar blijft.

Rechts:
Initiële classificatie van een contact. De combinatie van twee assen en drie bladen bij een toerental van 30 Hz blijkt het beste te passen bij een middelgrote koopvaarder.

operator in het CMS goed is geïnformeerd over het verloop van peiling en frequentie. Het bepalen van afstand en beweging van een doel is helaas minder eenvoudig.

Een veel gebruikte techniek voor het bepalen van beweging en positie is *Target Motion Analysis* (TMA). Hiervoor heeft TNO in het verleden een *Maximum Likelyhood Estimator* (MLE) algoritme ontwikkeld. Deze code draaide altijd op een laptop en was arbeidsintensief in de bediening. MLE komt terug in het CMS maar is dan volledig geïntegreerd zodat de gebruiker er weinig werk aan heeft.

Verder zijn er veel simpele vuistregels voor TMA die makkelijk op een rekenmachine zijn in te toetsen. Binnen IP-W is geprobeerd terug te keren naar de uitgebreidere wiskundige basis waar computers moeiteloos mee uit de voeten kunnen. Het resultaat is een suite voor *sensor data fusion* (SDF) waarmee niet alleen doelsoplossingen worden bepaald maar ook waarschijnlijkheidsgebieden (in veel gevallen het best haalbare).
Omdat methoden voor tracking nog in volle ontwikkeling zijn kunnen we nog geen resultaten laten zien. Wel zal de kwaliteit van het TMA proces beduidend toenemen door de scherpere peiling van de *HD broadband* en de doelsnelheidsintervallen die door de initiële classificatie worden ontsloten.
Op het moment van schrijven zijn onderzoek en ontwikkeling naar trackingtechnieken gaande. Zo werkt LTZ3 J. San José Sánchez aan een afstudeeropdracht bij het KIXS en de VU over *multiple hypothese tracking*.

Missie Planning

De detectiebereiken met sonar hangen sterk af van de omgevingsgesteldheid. Met een goede kennis van het geluidssnelheidprofiel, de zeebodem en het achtergrondgeruis is de voortplanting van geluid onderwater goed te modelleren. Vervolgens is de missie zo te plannen dat de onderzeeboot detectiebereiken haalt die veel groter zijn dan de eigen verraadsfeer.
CZSK gebruikt hiervoor de TNO module Almost, een sonar prestatiemodel dat sinds een paar jaar wordt doorontwikkeld onder de naam Approxa. Het instellen van de juiste parameters vraagt de nodige zorgvuldigheid van de gebruiker. Binnen IP-W wordt Almost geïntegreerd in het CMS zodat de kans op fouten door de gebruiker minimaal wordt. Bovendien kan het CMS met de geïntegreerde omgevingssensoren meteen vaststellen wanneer de omgevingsgesteldheid veranderd is of dat er een andere reden is voor een nieuwe evaluatie van de detectiebereiken.
In de context van de sonar suite kan Almost duidelijk maken welk deel op de zeekaart met de huidige inzet wordt

De automatisering laat de focus verschuiven van het instellen van systeemeigenschappen naar de verwerking van operationeel relevante informatie

afgedekt door de sensoren. Het CMS kan met behulp van Almost grafisch presenteren (zie de figuur) wat de huidige bereiken zijn van de sensoren. Daarmee is meteen bekend wat de actuele blinde vlekken zijn. Voor een nieuw contact kan hiermee ook een grove afstand worden geschat als startoplossing voor het TMA proces. De praktijk zal gaan uitwijzen hoe werkbaar en betrouwbaar dergelijke informatie is.

Slot

Op Zr. Ms. Zeeleeuw zal de hardware-software integratie van CMS en de diverse systemen in 2015 worden uitgevoerd. De vervolgstap is een intensief programma met operationele beproevingen waarin de werking op

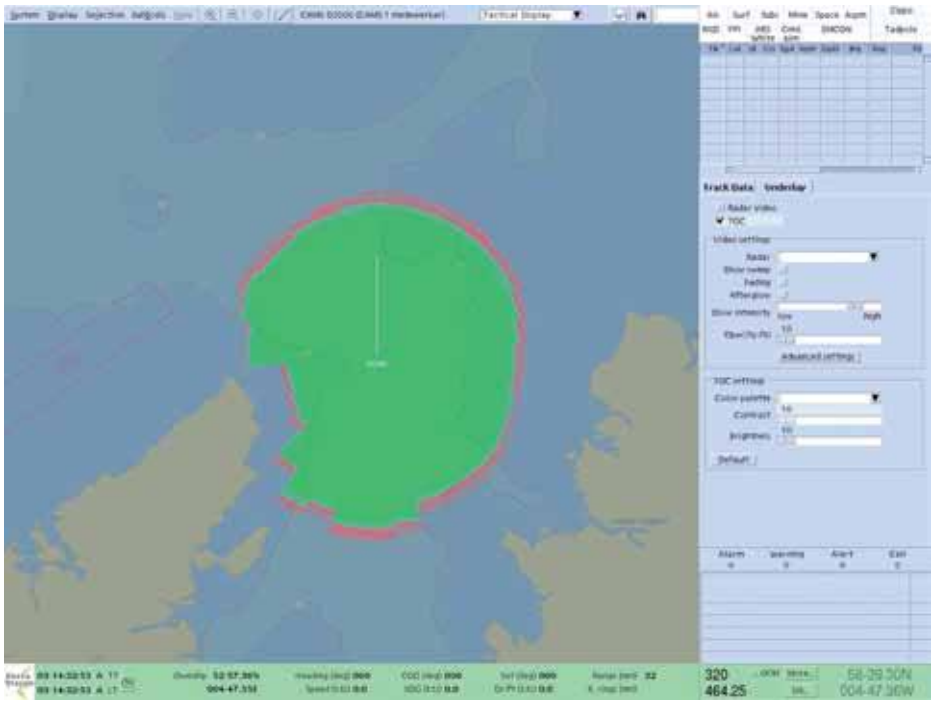

Detectiebereiken met sonar. De groene vlek is het gebied waar de sonar een grote detectiekans heeft, daarbuiten neemt de kans snel af.

zee zal worden aangetoond. De verwachting is dat activiteiten als detectie, classificatie en tracking, zoals hier beschreven voor sonar, in de nabije toekomst voor alle sensoren naadloos bij elkaar aansluiten. In de praktijk zal de gebruiker de onafhankelijke leveranciers van systemen, algoritmes en informatiesystemen amper meer herkennen omdat ze zijn geïntegreerd in het CMS netwerk. De automatisering laat de focus verschuiven van het instellen van systeemeigenschappen naar de verwerking van operationeel relevante informatie. De gebruiker zal ervaren dat de rol van sensoroperator verandert in die van informatiemanager totdat uiteindelijk de bediening van subsystemen plaats heeft gemaakt voor een daadwerkelijke interactie met de *data space.*

Het oude CAMS Force Vision stond bekend als expert in het integreren van subsystemen. De stap om de Guardion productlijn uit te breiden met functionaliteiten op het gebied van informatie management zal worden gezet onder de vlag van het JIVC. Het KIXS wil daarbij de innovatieve *drive* leveren terwijl het SATS de realisatie verzorgt van een nieuwe generatie combat management systemen.

Dr. A.V. (Vincent) van Leijen is projectmanager innovatie senior bij het KIXS, de afdeling voor Kennis, Innovatie, Experimenten en Simulatie binnen het Joint IV Commando (JIVC).

Noot

1 Jan van Delft, Fok Bolderheij en Vincent van Leijen, CAMS onderzoeksportfolio: inventarisatie van beschikbare CMS kennis en operationeel gewenste innovatie, stand van zaken in 2012 en een blik vooruit tot 2030, versie 1.0, 29 Augustus 2012, CAMS rapport.

ADVERTENTIE

column

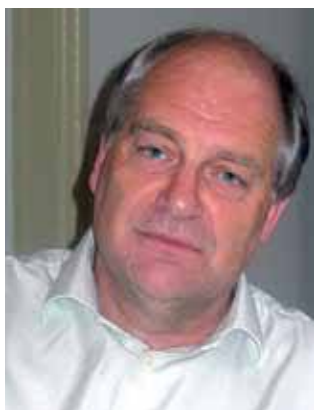

Tussen het geweld in Oekraïne, Gaza, Syrië en Irak door, is het moeilijk om aandacht te houden voor wat aan de andere kant van de wereld gebeurt. Voor menigeen is het genoemde kwartet al reden geweest om liever van een *repivot* te spreken. De VS zou volgens hen alweer besloten hebben om de strategische draai naar China weer te herzien.

Maar dat is toch iets te voorbarig. Amerika vecht eigenlijk in drie verschillende theaters tegen drie verschillende tegenstanders op drie verschillende fronten. De eerste confrontatie is die met een gefrustreerde, dalende grootmacht die nog wat Koude Oorlogstrauma's moet verwerken. Oekraïne moet volgens Poetin ongeveer worden wat Finland in 1948 voor de kiezen kreeg: een zwak tussenland dat in naam autonoom was maar de onafhankelijkheid van een wildreservaat moest accepteren. In het Midden-Oosten vechten de VS met de erfenis van de Arabische lente. Geen oorlog met, maar *in* landen die geen staten meer zijn. Met Egyptische generaals als Sisi ruilt het de problemen van de Moslim Broederschap in voor de seculiere 'stabiliteit' van een dictatuur, of het alternatief van sektarisch radicalisme in landen waar veel bloed vloeit, terroristen worden gekweekt en waar geen bovenliggende partij is die als excuusbondgenoot kan dienen. Elk ongemakkelijk succes – bijvoorbeeld de chemische ontwapening van Assad – moet betaald worden met een hoge prijs (want wat heeft Obama kunnen uitrichten tegen de Syrische dictator in de zes maanden dat hij de partner van de OPCW was?).

Vindt u het een sterk argument als Barack Obama de Zuid-Chinese Zee tot 'national interest' uitroept om indruk op de Chinezen te maken?

In het Verre Oosten is de VS verwikkeld in een tectonische worsteling met een rijzende grootmacht die alle lokale verhoudingen aangrijpt. China claimt grote delen van de Zuid-Chinese Zee, een plas water waar zich in containerschepen jaarlijks 5300 miljard dollar aan handel beweegt, oliereserves in de zeebodem wachten, en aanliggende landen grote visserijbelangen hebben. De Chinese opmars gaat heel langzaam. Niet tsunami- maar salamigewijs, met het uitroepen van meldingszones voor vliegtuigen, enteren van buitenlandse vissers, cyberpesterijen, en het ombouwen van onbewoonde rotspunten tot kunstmatige eilandjes waarvan het juridische beheer met elke zak cementbeton wordt opgerekt. Oude afschrikkingsretoriek lijkt nauwelijks te werken. En geeft u nu zelf eens toe: vindt u het een sterk argument als Barack Obama de Zuid-Chinese Zee (afstand vanaf Witte Huis 15000 kilometer) tot '*national interest*' uitroept (deed hij in 2010) om indruk op de Chinezen te maken? Het heeft iets machteloos. Op dit moment vindt in Washington een koortsachtige bezinning op dit proces plaats, maar vertwijfeling is misschien een beter woord. Want een klassiek militair, laat staan marine-antwoord op de verovering van een zee volstaat hier blijkbaar niet. Wel nodig, maar lang niet genoeg.

Drie verschillende conflicten, maar één overeenkomst. De tegenstander gebruikt indirecte, wat wij noemen asymmetrische middelen. Wordt het geen tijd om het woord asymmetrisch te herzien? Het veronderstelt de standaard-toepasselijkheid van de westerse wijze van afschrikking, en desnoods, oorlogvoering. We vinden het eigenlijk ongepast als anderen, 'zij', die onverstoorbaar niet volgen. Wereldpolitiek is asymmetrisch. Conflicten kun je pas winnen als je je daarover niet verbaast, maar je eraan weet aan te passen. <

Prof. dr. J. (Ko) Colijn is defensiespecialist, directeur van 'Instituut Clingendael', redacteur van Vrij Nederland en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

tekst Dick Bosch

Qua Putt-It Orbis

In deze rubriek bezoeken we (oud) mariniers die iets meer dan gemiddeld met Golf te maken hebben. Sommigen daarvan zijn werkzaam op een golfbaan. Deze keer hebben we een oud marinier bezocht die patrouilleert op de golfbaan van de in 1990 opgerichte Golfcentrum De Batouwe (www.golfcentrumdebatouwe.nl).

Veel lezers weten al dat naarmate je ouder wordt de ontdekking geweldig is dat je nog veel kunt leren. Wie zich inleest in de deeltjesfysica komt erachter dat je hersenen juist op oudere leeftijd goed onderlegd en geëquipeerd zijn om iets fonkelnieuw te leren. Golfen is te overwegen. Neem ook die stap. Tegenwoordig is er het zgn. 9-stappen plan. Stap1. Golfbaanpermissie. Stap2. Handicap 54 (GVB) Stap 3. Naar handicap 36. Stap 4. Naar 28.
Aan het einde van deze stap is de speler in staat 18 holes te spelen met op 9 holes een gemiddelde score van 'Par' plus twee slagen per hole en op de andere 9 holes een gemiddelde van 'Par' plus een slag per hole. Strategie krijgt een grotere rol. De laatste 5 stappen gaan uiteindelijk naar handicap 0.
Golfen kent overeenkomsten met de initiële mariniers opleiding; velen voelen zich geroepen, maar voor sommigen is het een te langdurige uitdaging. Golfen is niet eenvoudig, maar iedereen kan het uiteindelijk wel als men doorzet. Het is een kwestie van volharden. Regelmaat, automatiseren en niet ophouden. Ook hier geldt; kracht, toewijding en verbondenheid maken je uiteindelijk een betere golfer. Voor de 'golf-etiquette' dient men enkele belangrijke regels te kennen. De marshal controleert dat. De marshal patrouilleert in zijn geluidloze 'buggy' over het volledige golfterrein.

Sergeant-majoor der mariniers b.d. Gerd Bakker

Oud marinier	Als sergeant-majoor (toen Groepscommandant en Peloton" te Doorn) naar de Koninklijke Landmacht in 1988. In 2005 met LOM gegaan als kapitein KL
Laatste functie	Zijn laatste functie bij de KL was Hoofd opleiding , training en operaties bij de staf het 20ste NATRES Bataljon RMC-West (Noord en Zuid Holland) gelegerd in Den Haag (Alexander). Nevenfunctie regelingsofficier Paleis Noordeinde. (Prinsjesdagen, en huwelijk Koning en Koningin in 2002).
Huidige handicap	45. Al jaren, het zal vast lager zijn
Handicap bij het Korps	'Terugkijkend kan ik niets bedenken. Wel het hoogtepunt bij het Korps namelijk de beginperiode bij de W-Coy. Een onbeschrijfelijke periode met onvergetelijke momenten'
Favoriete Golfbaan	'Het Rijk van Nunspeet. Daar ben ik eigenlijk begonnen en heb ik mijn GVB gehaald. Vervolgens begonnen als marshal. Een prachtige, wat je noemt, Bosbaan.'

Huidige functie

Gerd is als marshal in dienst van de BV De Batouwe. ‘Le marshal’, al in de 13e eeuw zien we het woord verschijnen. Het komt van ‘mareschal’ uit het Frans: een bevelvoerend officier van een leger. Tegenwoordig ook een officier belast met de huishouding aan het hof. Wij zouden zeggen een type ‘regelingsofficier’.
Steeds meer golfers blijken het niet zo nauw te nemen met de etiquette (of zijn nog wat onwennig) en vergeten dat het spel op zijn tijd ook enige snelheid en gerespecteerde stilte behoeft. De marshal op de Batouwe houdt dit soort lieden nauwlettend in de gaten en treedt, waar nodig, gedecideerd corrigerend op (streng doch rechtvaardig). Dat kun je oud militairen wel toevertrouwen. Samen met een collega (oud KL kapitein) ‘roostert’ Gerd zich 11 werkdagen per maand in.

De golfbaan: Golfcentrum De Batouwe

In de Betuwe, bij het Amsterdam Rijnkanaal en tussen Tiel en Wijk bij Duurstede ligt een 27 holes ‘Golfparadijs’ dat ieder jaar mooier wordt. Aangrenzend ligt ook nog eens een 9 holes par 3 baan. In het voorjaar is de baan vol van kleur(bloesem) en alle uitlopende bomen en struiken. Het is een genot om vroeg in de ochtend onder muzikale begeleiding van de plaatselijk aanwezige fauna te acteren.

In 2011 heeft Golfcentrum De Batouwe het *Golf Environment Organization*-certificaat gekregen, daarvoor was het al een van de eerste banen met het label *Committed to Green*. De vereniging past een ecologisch beheer toe op de baan. Natuurvriendelijk en milieubewust onderhoud is het kenmerk. Overigens is Nederland wereldwijd koploper met de groenste Golfbanen (bron NGF).

Beoordeling

De prachtige baan ligt er nu bijna 25 jaar. Gedurende het hele jaar zijn er seizoen-wedstrijden waarbij tegen unieke ‘all inclusive’ vergoedingen kan worden gespeeld. De nadruk ligt op gezelligheid, saamhorigheid.
Op 8 mei 2014 van dit jaar is er gezamenlijk gespeeld.

Op initiatief van Gerd spelen we ‘Texas Scramble’, een veel gespeelde spelvorm bij bedrijfswedstrijden en teamuitjes. Alle spelers slaan iedere hole af en vervolgens wordt de beste van de ballen gekozen om mee verder te spelen. Vanaf de gekozen positie slaan alle spelers weer verder met de eigen bal. Voor bedrijven betekent dit dat men steeds bij elkaar blijft. Handig voor het netwerken. Voor de wedstrijd betekent het dat het spel sneller verloopt. In vrijwel alle gevallen wordt er in ‘Stableford’ gespeeld.
Een mooie aangelegenheid zijn de vroege wandelingen over de baan. Tijdens deze wandelingen kunnen ook niet golfers van de baan genieten. Gezamenlijk en onder leiding van een gids bezoekt men de vleermuizengrot, de zwaluwenmuur en de vele bijenhuizen die verspreid over de baan staan. Al met al is deze baan een bezoekje waard.

Occasion Q.P.O.

(oud) Mariniers ontvangen voor het spelen (nadat zij hun legitimatiebewijs hebben laten zien) bij de Batouwe een prachtige en werkelijk unieke welkomst-attentie. Als Gerd als marshal is ingeroosterd en u treft hem, dan zullen enkele sterke Korps verhalen gratis worden mee geserveerd.

Ook (oud) marinier en werkzaam op de golfbaan?
Neem contact op met Dick Bosch, hetbosch@home.nl

Spannende greens.

Johan Teeuwisse

Dodenherdenking op ereveld Loenen, 4 mei 2014. (OGS)

Op 30 april jl. publiceerde de Oorlogsgravenstichting het Jaarbericht 2013. Hierin geeft de Stichting een overzicht van de werkzaamheden en activiteiten die dat jaar hebben plaatsgevonden, zijn opgestart of werden afgerond. Hoewel de Oorlogsgravenstichting in 1946 werd opgericht en al bijna 70 jaar verantwoordelijk is voor het beheren en onderhouden van 50.000 Nederlandse oorlogsgraven (onder meer in Indonesië) en 10.000 graven van geallieerde militairen die in Nederland begraven liggen, is de Stichting niet bekend bij het grote publiek.

De Oorlogsgravenstichting

Dit werd pijnlijk duidelijk bij de discussie die de afgelopen jaren gevoerd werd over de hoogte van de subsidie die de Stichting krijgt van de Nederlandse overheid om haar taak te kunnen uitvoeren. In het Jaarbericht is te lezen dat met ingang van 1 januari 2014 de kosten die betrekking hebben op het beheer en onderhoud van de graven volledig gedekt worden door de overheid. Deze subsidie dekt echter niet de totale uitgaven van de Oorlogsgravenstichting die daarnaast nog andere activiteiten ontplooit. Voor deze uitgaven moeten andere financiers gevonden worden. Van oudsher bestaat er een hechte band tussen de Koninklijke Marine en de Oorlogsgravenstichting. Niet in de laatste plaats door de oud-marinemannen die de Stichting de afgelopen decennia geleid hebben. Ook bij het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden en het herdenken van oorlogsslachtoffers werd hulp verkregen van de Koninklijke Marine. Wie heeft in zijn marinetijd niet aan het graf gestaan van een slachtoffer, zoals dat van de commandant van Hr. Ms. Soemba op Sicilië? Om bezoeken aan erevelden en oorlogsgraven in den vreemde mogelijk te maken gaf de Stichting in bijlage 20 van VVKM 19 een overzicht van graven van oorlogsslachtoffers in het algemeen en die van militairen van de zeemacht in het bijzonder.

Ontstaan van de Stichting

Toen de Tweede Wereldoorlog was afgelopen, bestond er geen organisatie die kon zorgen voor de graven van de tienduizenden Nederlandse oorlogsslachtoffers overal ter wereld. Landen om ons heen die betrokken waren geweest bij de Eerste Wereldoorlog, zoals België, Duitsland, Engeland , Frankrijk, kenden zo'n organisatie wel. Het is te danken aan het initiatief en het inzicht van reserve luitenant-kolonel dr. A. van Anrooy dat al op 13 september 1946 de Oorlogsgravenstichting (OGS) van start kon gaan. Overste Van Anrooy kwam als hoofd van de Dienst Identificatie en Berging direct in aanraking met het leed dat de Tweede Wereldoorlog in Nederland teweeg had gebracht. Na een werkbezoek aan de in 1917 opgerichte *Commonwealth War Graves Commission*, kwam hij tot de

conclusie dat het noodzakelijk was ook in Nederland een dergelijke organisatie in het leven te roepen. Dit initiatief werd breed gesteund door ministeries, het Rode Kruis, verenigingen van oud-gevangenen en het voormalig verzet. Koningin Wilhelmina werd beschermvrouwe en prins Bernhard erevoorzitter. Sinds 30 april 2013 is Koning Willem-Alexander beschermheer van de Oorlogsgravenstichting.
Eerste activiteit van de stichting: het opbouwen van een archief met namen van oorlogsslachtoffers. Dat was een enorme uitdaging. Op honderden plaatsen over de hele wereld waren primitieve begraafplaatsen, en de registratie van de graven was bepaald niet exact. Dan waren er nog de massagraven.

Toch lukte het de Stichting een necrologisch archief op te zetten dankzij de inzet van een kleine vaste staf en veel vrijwilligers. Men zocht in de archieven van de ministeries van Oorlog en Sociale Zaken, het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en het Nederlandse Rode Kruis. Tegelijkertijd moest men nabestaanden opsporen en zoeken in gemeentearchieven om te controleren of de gevonden gegevens correct waren. Het ging in totaal om 180.000 Nederlanders die omgekomen waren. Van 50.000 was er sprake van een aanwijsbaar graf. In 1952 was het registreren van deze slachtoffers voor het grootste deel gereed. Daarna werkte men tot ongeveer 1973 aan de registratie van de 130.000 slachtoffers die waren vergast, verdronken of die anderszins geen aanwijsbaar graf hadden. Uiteindelijk waren 20 kasten gevuld met archiefkaarten met de personalia van ruim 180.000 slachtoffers. Dit namenbestand en het archief vormen de basis van alle activiteiten van de Oorlogsgravenstichting: het beheer van de erevelden en erehoven, het verstrekken van informatie aan nabestaanden. Het wordt ook gebruikt voor studiedoeleinden én voor het op naam brengen van niet-geïdentificeerde slachtoffers.

Dit archief is er nog steeds, maar sinds 1997 werkte de Oorlogsgravenstichting aan de digitalisering van het kaartenbestand en in 2001 was deze *9 gigabyte-operatie* voltooid. Nu zijn de personalia van de slachtoffers onder de naam 'Slachtofferregister' voor iedereen te raadplegen via **www.ogs.nl**

Doorgeven van het verhaal

Inmiddels is deze website veel meer dan alleen het slachtofferregister. De site geeft ook informatie over alle erevelden, over militairen en burgers op vredesmissies, over het adopteren van een oorlogsgraf. En er is ook een doorklik mogelijkheid naar een jeugdwebsite.
Op de kleurrijke Jeugdwebsite van de Oorlogsgravenstichting met de naam 'Een leven verloren, het verhaal bewaard' komen jongeren van 12 tot en met 18 jaar door middel van verhalen, foto's en filmpjes, meer te weten over oorlogsslachtoffers, oorlogsgraven en erevelden.

Vorig jaar is de Stichting begonnen oorlogsgraven te laten adopteren door scholen. Scholen kunnen lokaal 1 of meer oorlogsgraven adopteren. Met de zorg voor een adoptiegraf komt de oorlog 'dichterbij' en kan zo een 'gezicht' krijgen. Leerlingen worden direct betrokken bij de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en de perioden daarna. Zij worden bewust gemaakt van verschillende actuele thema's waaronder democratie, respect, vrede en vrijheid.

De verworvenheden van nu danken wij aan de offers van toen. Vrijheid en vrede worden soms als vanzelfsprekend beschouwd, maar zijn dat beslist niet. In het verleden is hier hard voor gevochten en in het heden gebeurt dat nog steeds op vele plaatsen in de wereld. Het is een strijd die vele mensenlevens heeft gekost. Tijdens een bezoek aan oorlogsgraven dringt dit besef door bij jongeren. De Oorlogsgravenstichting zorgt voor het onderhoud van de graven van deze oorlogsslachtoffers. Hieronder vallen ook de slachtoffers die bij recente vredesmissies gevallen zijn. Niet alleen uit respect voor de overledenen en hun nabestaanden, maar ook als waarschuwing aan toekomstige generaties.

Gedenken van oorlogsslachtoffers is niet gratis

De exploitatiekosten van de Oorlogsgravenstichting met betrekking tot het beheer en onderhoud van oorlogsgraven worden door de overheid bekostigd door middel van een doelfinanciering. De Stichting ontvangt die financiering via het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In 2013 stond de hoogte van die subsidie onder druk. Zoals alle instellingen met een publieke functie kreeg ook de Oorlogsgravenstichting de afgelopen jaren te maken met het verschijnsel dat de overheid de tering naar de nering moest zetten.

Door de stijging van de uitgaven was de jaarlijkse subsidie niet meer toereikend voor alle kosten die voortvloeiden uit het beheer en onderhoud van het Nederlandse oorlogsgraf wereldwijd en de ruim 10.000 geallieerde oorlogsgraven in Nederland waarvoor de OGS ook verantwoordelijk is. Na hierover veel discussie gevoerd te hebben met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloot de minister de jaarlijkse subsidie structureel te verhogen met ingang van 1 januari 2014. Wij zijn de minister zeer erkentelijk dat hij heeft besloten om onze kerntaak, dat wil zeggen alles wat benodigd is voor het aanleggen, inrichten, onderhouden en instandhouden van het Nederlandse oorlogsgraf waar ook ter wereld, geheel te

Rondleiding voor jongeren op Militair ereveld Grebbeberg. (OGS)

Herdenking van de Slag in de Javazee op ereveld Kembang Kuning, Surabaya, op 27 februari 2014. (OGS)

dekken met een subsidie vanuit het ministerie. Publicaties hierover, waaronder het weblog van de voorzitter van de KVMO, hebben hier zeker toe bijgedragen.

Ook de andere activiteiten zijn naar onze mening van essentieel belang voor de OGS. Die activiteiten worden niet gedekt door de subsidie van de overheid. Al die bezigheden tonen naar ons gevoel echter de betekenis van ons werk aan en moeten op een andere wijze gefinancierd worden. Wij zijn dan ook met een gespecialiseerd fondsenwervingsbureau bezig om ons op dat gebied te bekwamen. Hiervoor heeft het ministerie de OGS een eenmalige subsidie verstrekt.

Daarnaast heeft de Stichting het begunstigerschap ingesteld. Mensen die de OGS een warm hart toedragen kunnen jaarlijks of periodiek een schenking doen. Hiermee steunen zij niet alleen de activiteiten maar wordt ook het maatschappelijk draagvlak vergroot. Dat is belangrijk voor de positie van de Stichting in de samenleving. Een van die activiteiten is het doorgeven van het verhaal van oorlogsslachtoffers aan jongeren. Jongeren zijn bijzonder geïnteresseerd in het individuele verhaal van de slachtoffers. Op die manier komen ze ook meer te weten over lokale gebeurtenissen die tijdens de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden. De Oorlogsgravenstichting is opgericht om oorlogsgraven en monumenten te onderhouden, maar wil ook het persoonlijke verhaal levend houden. U kunt hieraan een bijdrage leveren door begunstiger te worden en mensen in uw omgeving te attenderen op het begunstigerschap van de Oorlogsgravenstichting.

Toekomst

Oorlogsgraven. Vaak vallen ze niet eens meer op. Behalve op die dagen dat de slachtoffers herdacht worden. Op 4 mei en 15 augustus herdenken wij de Nederlandse oorlogsslachtoffers. We leggen dan bloemen op de graven en lezen de namen op de stenen, maar buiten de nabestaanden die aanwezig zijn, weten we niet werkelijk wie de slachtoffers zijn. In de Tweede Wereldoorlog en de perioden daarna zijn meer dan 180.000 Nederlanders omgekomen. Van een paar van hen is het verhaal te beluisteren op de site **www.eenlevenverloren.nl** . Zoals dat van luitenant-ter-zee Jaap Kooijman, die sneuvelde bij de Slag in de Javazee op 27 februari 1942.

Naast het aanleggen en beheren van oorlogsgraven is het van belang om ook de namen van slachtoffers voor wie geen graf kon worden ingericht zichtbaar te maken op plaatsen waar mensen bijeenkomen om te herdenken. De afgelopen jaren heeft de Stichting enkele projecten gerealiseerd waarbij de namen van marinemannen uit de vergetelheid werden gehaald. In 2006 werden op het Karel Doormanmonument op het Nederlands ereveld Kembang Kuning in Surabaya 15 bronzen gedenkplaten aangebracht met de namen van 915 marinemannen die een zeemansgraf vonden bij de Slag in de Javazee. Een jaar later onthulde de toenmalige Commandant Zeestrijdkrachten, vice-admiraal J.W. Kelder, op hetzelfde ereveld het Vlootmonument met de namen van 356 marinemannen. Ook voor deze initiatieven, die niet betaald kunnen worden uit de subsidie die de Stichting krijgt van de overheid, moeten fondsen geworven worden.

Sinds 1999 werkt de Oorlogsgravenstichting aan het vastleggen van verhalen over oorlogsslachtoffers. Dit resulteerde inmiddels in de publicatie van boeken en films en het lanceren van websites. In 2011 zijn wij begonnen met het project ‘Geef de oorlogsslachtoffers een gezicht’. Speciaal hiervoor hebben wij de website ‘Het verhaal bewaard’ laten maken. Op deze site kunnen nabestaanden en belangstellenden zelf foto’s, documenten en informatie plaatsen. Zo wordt een persoonlijk beeld geschetst van een leven dat verloren ging.

De Oorlogsgravenstichting is op veel manieren bezig de relevantie van oorlogsgraven en erevelden onder de aandacht te brengen van een breed publiek. Hierbij komt de nadruk steeds meer te liggen op het gedenken van oorlogsslachtoffers als vingerwijzing voor de toekomst; ‘het oorlogsgraf als beste pleidooi voor de vrede’. Het oorlogsgraf als baken in de zee van het dagelijkse bestaan. Wat kunnen wij leren van de verhalen en de keuzes die in het verleden gemaakt zijn? Hiervoor organiseren wij voor jong en oud rondleidingen op begraafplaatsen en erevelden, geven praktische workshops voor jongeren waarbij zij onder andere werkzaamheden verrichten aan oorlogsgraven, en organiseren fototentoonstellingen. Op dit moment staat in de kapel op het ereveld Loenen een informatieve tentoonstelling over Engelandvaarders. Wij nodigen u graag uit om die te komen bekijken. Dat kan nog het hele jaar.

J.J. (Johan) Teeuwisse is Hoofd Archief, Necrologie, PR & Voorlichting van de Oorlogsgravenstichting.

Scan de code of ga naar www.kvmo.nl/2014 en lees over de herbegrafenis van marineman Nicolaas Corstanje, die als verzetsstrijder in 1944 om het leven is gebracht.

10X AAN HET WOORD

KADBZ AUKE LANKREIJER

Geboortedatum : 14 januari 1989
Datum in Dienst : 13 augustus 2013
Opleidingen : Korte officiersopleiding Korps Zeedienst, LL.B. Nederlands Recht aan de UvA
Huidige functie : Adelborst
Waarom bij de KM : Bezig zijn met bijzonder en uitdagend werk terwijl je de wereld ziet.

AMBITIE

Over 80 jaar ergens op een bankje zitten en dan bedenken dat ik het toch maar prima naar mijn zin heb gehad al die tijd.

BEWONDERING

Mensen die een passie hebben en daar vol voor gaan. Vaak zonder vangnet.

ERGERNIS

Ik erger me aan inspiratieloze plekken en mensen. Ik ben zelf bijna altijd enthousiast en kan moeilijk tegen mensen die vooral negatief naar de wereld kijken en de dingen maar lijdzaam over zich heen laten komen. Maak er wat van!

BELANGRIJKE ERVARING

Tijdens mijn studie heb ik gewerkt voor Stichting Rechtswinkel Amsterdam. Deze stichting geeft juridisch advies aan mensen die zelf geen advocaat kunnen betalen. Hier heb ik meegemaakt wat mensen kunnen bereiken met een beetje hulp, maar ook hoe diep mensen zichzelf in de problemen brengen als ze niemand om zich heen hebben om te helpen.

MOTTO

Mijn motto is: De meeste dingen zijn te complex voor motto's.

TOEKOMSTPERSPECTIEF

Eerst maar eens mijn opleiding aan het KIM afronden, vervolgens naar de Onderzeedienst en dan zien we wel. Stap voor stap.

PENSIOEN

Ik probeer het allemaal wel bij te houden maar ik zou liegen als ik zou zeggen wijs te kunnen worden uit de mailtjes van het ABP. Goede vraag, ik ga me er maar eens wat meer in verdiepen.

FAVORIETE WEBSITE

www.netflix.com, dé reden voor paniekklooien.

FAVORIETE FILM

In Bruges, een pikzwarte comedy die ergens tussen toneelstuk en droom in zit. Met het prachtige Brugge als setting.

KVMO

Goede adelborstenverzekering! Verder een goed tegenwicht aan de gebrekkige kennis en begrip die er soms in de politiek bestaat met betrekking tot Defensie en de KM.

T.A. van Dijk MA MSc

Den Helder als marinebasis

Een onderzoek naar de besluitvorming, 1945-1949

Met het binnenvaren van het vliegkampschip Hr.Ms. Karel Doorman werd op 2 juli 1954 de nieuwe marinebasis bij Den Helder geopend. Na een bouwperiode van vijf jaar was een einde gekomen aan een besluitvormingsproces waarmee in 1945 was begonnen. Den Helder zou opnieuw de plaats worden waar de Koninklijke Marine haar thuishaven had.

Dat dit niet vanzelfsprekend was blijkt uit het feit dat het bijna vier jaar – van juli 1945 tot mei 1949 – heeft geduurd voordat met de bouw kon worden gestart. Het ging na de oorlog namelijk om de vraag waar de marine zich in Nederland moest gaan vestigen.

Vanaf het plan van Napoleon om Den Helder het 'Gibraltar van het noorden' te maken, compleet met werf, droogdokken en een stelling van fortificaties, groeide de marinebasis na de vorming van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 uit tot het belangrijkste marine-etablissement van Nederland. Naast de basis bij Den Helder beschikte de marine over steunpunten in (de regio's) Amsterdam, Rotterdam en Vlissingen. Daarnaast had de marine haar vestigingen in de koloniën, vooral de bases in de Antillen op Curaçao (Parera) en in Nederlands-Indië bij Soerabaja.
In de historiografie over de Koninklijke Marine in de naoorlogse periode wordt weinig aandacht besteed aan het besluitvormingsproces over de keuze voor de nieuwe marinebasis bij Den Helder.[1] Niet duidelijk wordt hoe de besluitvorming betreffende het basisvraagstuk – de keuze voor een marinebasis – precies is verlopen. Dit artikel hoopt in die lacune te voorzien.
Waarom heeft de Nederlandse regering na WO II opnieuw gekozen voor Den Helder als marinebasis en hoe is het besluitvormingsproces verlopen?

Het drie-smaldelenplan

Na de oorlog was de positie en toekomst van de Koninklijke Marine lange tijd onduidelijk. Dat had te maken met de vraag of Nederland nog wel een volwaardige marine moest aanhouden, naast de land- en luchtstrijdkrachten. Vanuit de Westerse Unie[2] en de NAVO was er de behoefte aan een beperkte, tactische vloot van vooral mijnenvegers en klein materieel gericht op de kustwateren en de Noordzee. De marine streefde echter al tijdens de oorlog naar de bouw van een 'harmonische' strategische vloot van (grote) oppervlakteschepen, onderzeeboten en vliegtuigen, voornamelijk voor de inzet op de oceanen. Door drie tot vier smaldelen, eenheden gegroepeerd rond een vliegkampschip, zou de zelfstandige positie van Nederland als zeevarende koloniale mogendheid kunnen worden gegarandeerd.[3] Maar al snel bleek het drie-smaldelenplan zowel financieel, materieel als personeel onhaalbaar. Voorlopig moest er tot de bouw van één smaldeel worden gekomen, dat in 1952 gereed zou moeten zijn. Op termijn zou er dan tot de bouw van meer smaldelen kunnen worden overgegaan. In juni 1948 stelde de Marinestaf een nieuw vlootplan op dat uitging van de bouw van twee smaldelen

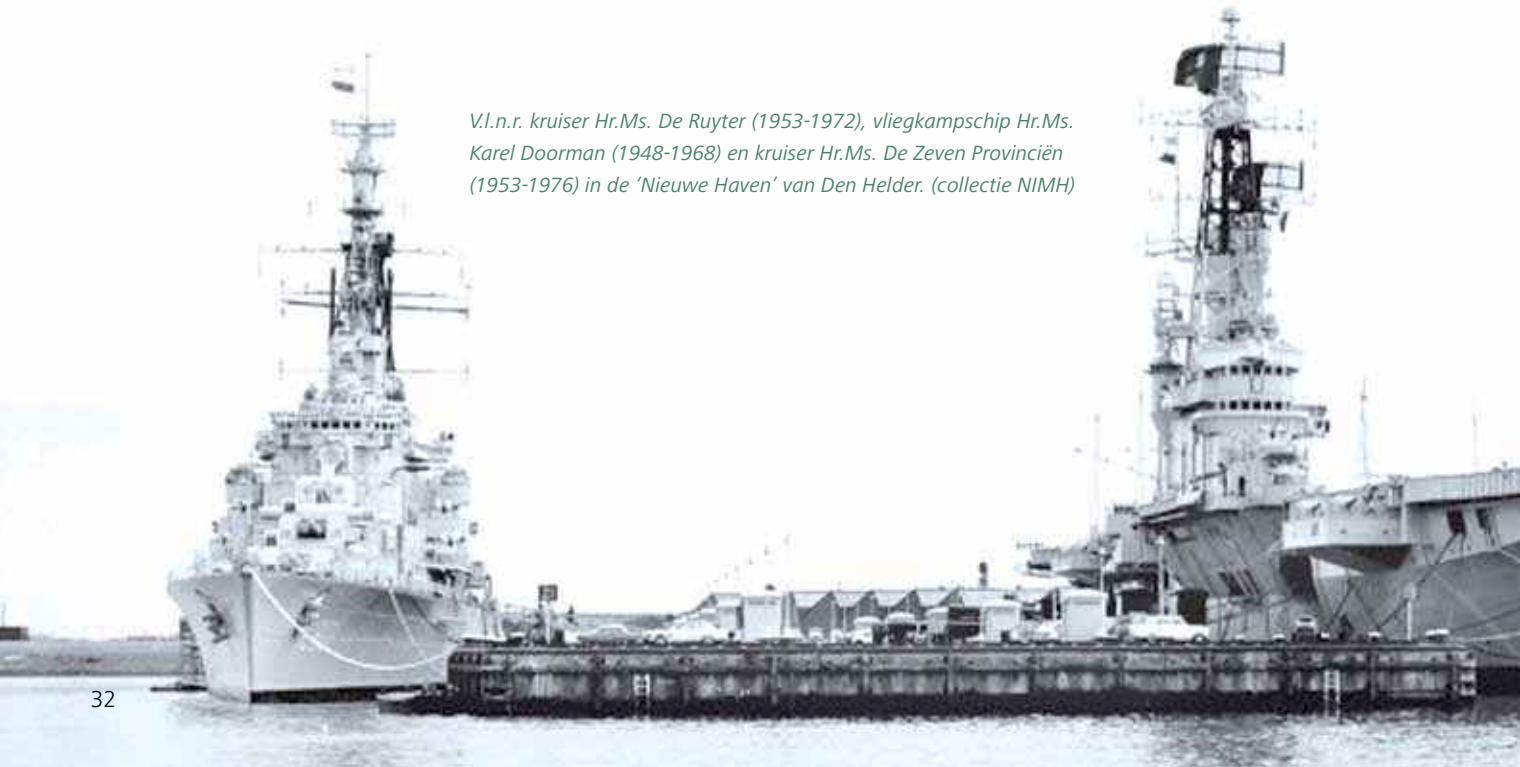

V.l.n.r. kruiser Hr.Ms. De Ruyter (1953-1972), vliegkampschip Hr.Ms. Karel Doorman (1948-1968) en kruiser Hr.Ms. De Zeven Provinciën (1953-1976) in de 'Nieuwe Haven' van Den Helder. (collectie NIMH)

in tien jaar tijd. Van Groot-Brittannië was er in dat jaar een vliegkampschip (de Hr.Ms. Karel Doorman) gekocht en er was al begonnen met de bouw van twee kruisers. Na het aantreden van staatssecretaris van Marine schout-bij-nacht H.C.W. Moorman in mei 1949, was er een begrotingsplafond voor de marine ingesteld van ƒ 325 miljoen. In opdracht van Moorman maakte de Marinestaf een nieuw vlootplan van één smaldeel, bestaande uit de Hr.Ms. Karel Doorman, de twee kruisers, twaalf onder-

Door een nieuwe centraal gelegen marinebasis kon de vloot dicht bij de industrie worden geplaatst

zeebootjagers, zes onderzeeboten en een veelvoud aan mijnenvegers en klein materieel dat vanaf 1955 gereed zou moeten zijn.[4]
Uiteindelijk zou begin 1951 duidelijkheid komen over de positie van de marine. Het kabinet-Drees II verhoogde onder druk van het parlement en de Verenigde Staten het defensiebudget, waardoor er geen keuzes hoefden te worden gemaakt tussen de opbouw van de drie krijgsmachtdelen. Zo kreeg de marine haar gewenste strategische vloot, bestaande uit één smaldeel.[5]

Het vlootbasisplan

Naast het drie-smaldelenplan had de Marinestaf tijdens de oorlog ook een bijbehorend vlootbasisplan opgesteld.[6] Want waar moest de toekomstige vloot worden gestationeerd? De marinebasis bij Den Helder was voor de drie tot vier smaldelen te klein. Bovendien moesten de vliegkampschepen en kruisers voor het groot onderhoud naar de werven in Amsterdam of Rotterdam, aangezien dat niet door de marinewerf in Den Helder kon worden gedaan. Er moest dan ook een nieuwe marinebasis (hoofdbasis) in het centrum van het land worden gebouwd, waar de marine kon worden geconcentreerd. De basis bij Den Helder moest als oefenbasis worden aangehouden, voor het houden van (vloot)oefeningen. Door een nieuwe centraal gelegen marinebasis kon de vloot dicht bij de industrie worden geplaatst. Daarnaast waren er, in vergelijking met de excentrische ligging van Den Helder, ook andere voordelen. Kortere verbindingen, een betere personeelswerving en een betere bereikbaarheid waren de belangrijkste, naast dat het de band tussen de marine en de bevolking verder zou versterken.[7]

Op 18 juli 1945 was een interdepartementale commissie-Marinewerven ingesteld die de locatie van de nieuwe marinebasis moest onderzoeken. Eind 1946 kwam zij met de aanbeveling dat er een basis bij IJmuiden moest komen. Niettemin had de commissie ook een drietal andere plannen uitgewerkt. Een daarvan was het uitbreidingsplan-Den Helder, waarbij de basis bij Den Helder door de aanleg van een nieuwe haven tot een gecombineerde hoofd- en oefenbasis kon worden gemaakt, zodat de vloot daar kon worden gestationeerd. De twee andere plannen waren locaties voor een marinebasis bij Rotterdam en bij Vlissingen.[8]

Reserveofficier J.J.A. Schagen van Leeuwen (1896-1976) als minister van Marine (1946-1947). Volgens hem stond het vast dat de bouw van een nieuwe marinebasis bij IJmuiden, en daarmee het vlootbasisplan, niet was te realiseren. Het was te kostbaar en er was te weinig bouwmateriaal. (collectie NIMH)

De minister van Marine neemt stelling

Echter op 18 december 1946 nam minister van Marine J.J.A. Schagen van Leeuwen tijdens de vergadering van de Admiraliteitsraad duidelijk stelling. Volgens de minister stond het vast dat de bouw van een nieuwe marinebasis bij IJmuiden, en daarmee het vlootbasisplan, niet was te realiseren.[9] Ten eerste was het te kostbaar. De bouw (aanleg en uitrusting) van de marinebasis zou zo'n ƒ 130 tot 150 miljoen kosten.[10] Twee marinebases zouden ook voor te hoge exploitatiekosten zorgen, waarbij er tevens in beide bases dezelfde voorzieningen moesten worden gemaakt. Ten tweede was er voor de bouw van een compleet nieuwe marinebasis te weinig bouwmateriaal beschikbaar, dat ook nog eens deels aan de woningbouw moest worden onttrokken.

Volgens Schagen van Leeuwen stond de marine voor een keuze. De middelen konden worden besteed aan de twee marinebases, maar dan konden de geplande smaldelen nooit tot stand komen. Volgens de minister kon de marine nooit én het drie-smaldelenplan én het vlootbasisplan verwezenlijken.[11] Aangezien het vlootplan de prioriteit had, was het beschik-

ken over een nieuwe marinebasis voor de vloot maar een wens, geen noodzaak.
De marine moest daarom in de basis bij Den Helder worden geconcentreerd. Voorlopig zou de vloot daar een ligplaats kunnen vinden zonder dat de basis hoefde te worden uitgebreid. De vliegkampschepen en kruisers moesten op de rede voor de basis voor anker gaan. Op termijn moest er dan tot een uitbreiding van de basis worden overgegaan om de gehele vloot in Den Helder een ligplaats te geven, inclusief de vliegkampschepen en kruisers. De minister wilde zich nu eerst richten op de opbouw van de vloot.

Decentralisatie

Voordat er een beslissing zou worden genomen, gaf Schagen van Leeuwen de Marinestaf op 16 januari 1947 opdracht, via plaatsvervangend chef kapitein-ter-zee jhr. H.A. van Foreest, tot een nieuw onderzoek naar de stationering van de toekomstige vloot.[12] De minister ging ervan uit dat de Marinestaf nu tot een concentratie in Den Helder zou komen. Op 5 maart 1947 stelde Van Foreest echter dat de marine decentraal moest worden georganiseerd, aangezien er voorlopig nog tot de bouw van één smaldeel zou worden gekomen.[13] De vloot moest worden verspreid. In Den Helder konden de onderzeeboten, mijnenvegers en het klein materieel worden geplaatst. Het vliegkampschip, de kruisers en de jagers moesten in Amsterdam en Rotterdam worden gestationeerd. Als er daarna tot de bouw van meer smaldelen zou worden gekomen, waren er twee mogelijkheden: ofwel dat de marine zich alsnog in de nieuwe marinebasis bij IJmuiden moest gaan vestigen, ofwel dat door een verdere verspreiding een gedeelte van de grotere schepen in de bases van Curaçao en Nederlands-Indië moest worden gestationeerd. De Marinestaf hield dus vast aan het voornemen om de marine niet in Den Helder te concentreren.

Concentratie in Den Helder

Niettemin zette Schagen van Leeuwen zijn ideeën in de vergaderingen van de Admiraliteitsraad van 9 en 22 april 1947 nogmaals uiteen.[14] Aangezien een nieuwe marinebasis bij IJmuiden te duur was en de middelen moesten worden besteed aan de opbouw van de vloot, moest de marine in Den Helder worden geconcentreerd. Het decentraal organiseren van de marine in Den Helder, Amsterdam, Rotterdam en Vlissingen zou voor hogere bouw- en exploitatiekosten zorgen, waarbij er dan ook te veel dezelfde voorzieningen zouden worden gemaakt. De vestiging in alléén de gewenste marinebasis bij IJmuiden, waarbij de basis bij Den Helder dan grotendeels zou worden afgestoten, zou niet alleen te duur zijn, maar ook voor kapitaalvernietiging zorgen. Daar kwam bij dat de stad Den Helder, die nadrukkelijk naar de terugkeer van de marine had gelobbyd, afhankelijk was van de marine, zodat daarvan gebruik kon worden gemaakt.
De marineleiding liet zich maar moeilijk overtuigen. Net als de minister was het voor hen duidelijk dat de bouw van een marinebasis bij IJmuiden te kostbaar was, en dat de middelen zoveel mogelijk voor de opbouw van de vloot moesten worden gebruikt. De bevelhebber der Zeestrijdkrachten luitenant-admiraal C.E.L. Helfrich was zelfs principieel tegen de bouw van een nieuwe basis bij IJmuiden. Hij vond dat ook concentratie in Den Helder niet wenselijk was. Want door de marine juist decentraal te organiseren zouden de bouwkosten lager zijn, terwijl het onzeker was of concentratie daadwerkelijk tot lagere exploitatiekosten zou leiden. Chef Marinestaf schout-bij-nacht jhr. E.J. van Holthe was het hiermee eens. Volgens de toen nog vlagofficier Personeel kapitein-ter-zee Moorman kon ook het personeel nooit in Den Helder worden gevestigd als in de toekomst over de drie tot vier smal-

De marineleiding liet zich maar moeilijk overtuigen

delen kon worden beschikt. Volledige concentratie van alle marineactiviteiten was in Den Helder in ieder geval niet mogelijk. Van Holthe vreesde dat hen het verwijt zou worden gemaakt dat zij 'de kans heeft gehad uit Den Helder weg te gaan en van die kans geen gebruik heeft gemaakt'.[15]

Uiteindelijk werd er een zekere consensus bereikt. De marineleiding kon bij monde van Moorman de beslissing tot concentratie van de marine in Den Helder accepteren, als de vliegkampschepen en kruisers voorlopig nog in Amsterdam of Rotterdam zouden worden geplaatst. Schagen van Leeuwen ging hiermee akkoord. Op 23 april 1947 nam de minister vervolgens formeel zijn besluit.[16] In de Memorie van Toelichting bij de marinebegroting voor het jaar 1948 stelde hij dat om financiële redenen geen nieuwe marinebasis kon worden gebouwd, en dat de marine zich daarom zoveel mogelijk in de marinebasis bij Den Helder moest vestigen. Helfrich zou zich echter tegen deze beslissing blijven verzetten.

Verkeerd besluit

Na het aftreden van Schagen van Leeuwen in november 1947, schreef Helfrich op 19 februari 1948 een nota aan de minister van Marine a.i. A.H.J.L. Fiévez, waarin hij om een herziening van het besluit tot concentratie in Den Helder vroeg.[17] Helfrich vond dat de vloot moest worden verspreid over Den Helder, Amsterdam, Rotterdam en Vlissingen. Niet alleen uit kostenoverwegingen, maar ook ter beveiliging van de havens en zeeverbindingen moest de marine zoveel mogelijk worden gedecentraliseerd. Helfrich wilde de volgende verdeling: de vliegkampschepen, kruisers, jagers en onderzeeboten in Rotterdam; de mijnenvegers ook in Den Helder, Amsterdam en Vlissingen; het klein materieel, het loodswezen en het onderhoud van de onderzeeboten in Den Helder.

Het uitbreidingsplan-Den Helder

In de vergaderingen van de Admiraliteitsraad van 7 en 14 april 1948 werd de nota van Helfrich besproken.[18] Chef Marinestaf Van Holthe was het in principe met Helfrich eens. Maar hoewel hij ook steeds tegen het besluit tot concentratie in Den Helder was geweest, moest hier nu niet meer op worden teruggekomen. Vlagofficier Personeel Moorman was het met Helfrich in zoverre eens dat

de vliegkampschepen en kruisers in Rotterdam moesten worden gestationeerd, maar dat de marine zich verder in Den Helder moest vestigen.

Minister Fiévez gaf vervolgens aan dat er twee mogelijkheden waren: ofwel het uitbreidingsplan-Den Helder van de commissie-Marinewerven uitvoeren, zodat ook de vliegkampschepen en kruisers in Den Helder een ligplaats konden hebben, ofwel deze schepen in Rotterdam plaatsen en daarmee de marine decentraal georganiseerd houden.
Vlagofficier Materieel schout-bij-nacht J.J.C.C. Bennik had bezwaren tegen stationering in Rotterdam. Ten eerste zou een uitbreiding van de haven altijd voorrang krijgen boven een uitbreiding van het marinesteunpunt. Ten tweede was de vaarweg via de Nieuwe Waterweg naar zee te kwetsbaar. De vliegkampschepen en kruisers konden zo door luchtaanvallen en mijnen in de haven van Rotterdam worden opgesloten. De schepen zouden volgens Bennik in Den Helder betere mogelijkheden hebben om snel de open zee te bereiken dan in Rotterdam. Deze bezwaren waren tijdens de werkzaamheden van de commissie-Marinewerven ook de reden geweest dat tot een marinebasis bij IJmuiden werd geadviseerd, boven een bij Rotterdam.

De basis bij Den Helder moest als een vredesbasis worden gezien

De basis bij Den Helder moest als een vredesbasis worden gezien. In geval van mobilisatie of oorlog zouden de mijnenvegers en het klein materieel over Nederland worden verspreid en de grotere schepen uitwijken naar bases buiten Nederland. Het argument van Helfrich voor de verspreiding van de vloot ter beveiliging van de havens en zeeverbindingen, werd dan ook door de minister en de commandant van het Korps Mariniers, generaal-majoor M.R. de Bruyne, als niet relevant geacht. De gehele vloot kon in Den Helder worden gestationeerd.
Fiévez gaf aan dat er op de ingeslagen weg moest worden doorgegaan: een andere oplossing was er volgens hem niet.[19] Op 30 juni 1948 nam hij een formeel besluit.[20] Hij stelde dat de basis bij Den Helder moest worden uitgebreid om de gehele vloot er een ligplaats te geven, inclusief de vliegkampschepen en kruisers. Het principebesluit hiertoe was met het besluit van Schagen van Leeuwen van 23 april 1947 genomen, toen de basis bij Den Helder als de (enige) marinebasis werd aangemerkt en besloten was daar tot concentratie van marineactiviteiten over te gaan. Concentratie betekende tevens uitbreiding, aangezien dat ook altijd de bedoeling van Schagen van Leeuwen was geweest. De vorming van een marinebasis (uitrusting en aanleg van een nieuwe haven) bij Den Helder ging ruim ƒ 43 miljoen kosten.[21]

Het basisvraagstuk in het parlement

Helfrich deed nog een laatste poging om de concentratie van de marine in Den Helder te voorkomen. Nadat hij in oktober 1948 uit actieve dienst was gegaan, schreef Helfrich op 8 januari en 5 maart 1949 twee artikelen

Luitenant-admiraal C.E.L. Helfrich (1886-1962) als bevelhebber der Zeestrijdkrachten (1945-1948). Hij was, net als Schagen van Leeuwen, tegen de bouw van een nieuwe basis bij IJmuiden maar vond ook dat concentratie in Den Helder niet wenselijk was. (collectie NIMH)

in weekblad *Elsevier* waarin hij de argumenten voor decentralisatie van de marine opnieuw uiteenzette.[22] Helfrich hoopte hiermee dat het parlement de uitbreiding van de basis bij Den Helder zou tegenhouden, en dat de marine decentraal georganiseerd zou blijven.
Het parlement stemde echter op 11 mei 1949 via de Eerste Kamer met de beslissing tot de vorming van een marinebasis bij Den Helder in.[23] Het had dat feitelijk al gedaan met de goedkeuring van de marinebegroting voor 1948, toen minister Schagen van Leeuwen het besluit had genomen tot concentratie van de marine in Den Helder. Duidelijk is evenwel dat het parlement pas bij de besluitvorming werd betrokken toen de minister(s) en marine hun 'definitieve' beslissing hadden genomen. Het parlement heeft er dus alleen zijn goedkeuring aan verleend.

Conclusie

Ondanks de wens van de marineleiding voor een nieuwe marinebasis bij IJmuiden voor de stationering van de toekomstige vloot, bleek het vlootbasisplan – twee marinebases in Nederland – te ambitieus. De bouw- en exploitatiekosten daarvan waren te hoog. De marine moest daarom in de basis bij Den Helder worden geconcentreerd. In tegenstelling tot het verdelen van de vloot over Den Helder, Amsterdam, Rotterdam en Vlissingen, zou de concentratie van de marine in Den Helder tot lagere bouw- en exploitatiekosten leiden. Op deze manier konden de middelen van de marine zoveel mogelijk voor de opbouw van de vloot worden gebruikt. Uit de geraadpleegde bronnen kan verder worden geconcludeerd dat de besluitvorming over het marinebasisvraagstuk vrijwel geheel een zaak is geweest van de politieke en militaire leiding van de Koninklijke Marine; parlement, provincies, gemeenten, met uitzondering van Den Helder, en andere instellingen hebben hierbij geen rol van betekenis gespeeld.

T.A. van Dijk MA MSc is econoom en historicus. Dit artikel is een bewerking van zijn masterscriptie van de opleiding Internationale betrekkingen in historisch perspectief. De auteur bedankt zijn begeleider prof. dr. J. Hoffenaar (Universiteit Utrecht, NIMH) en dr. A.P. van Vliet (NIMH) voor het becommentariëren van een eerdere versie van dit artikel.

Noten op de volgende pagina >

Noten

1 Zie hiervoor L. Brouwer e.a., *Tussen vloot en politiek. Een eeuw Marinestaf 1886-1986* (Amsterdam 1986) 99-101 en 150; G.J.A. Raven red., *De Kroon op het Anker. 175 jaar Koninklijke Marine* (Amsterdam 1988) 126; A.P. van Vliet, *Vijftig jaar Nieuwe Haven 1954-2004* (Den Haag 2004) 14-18.
2 In maart 1948 kwam met het Verdrag van Brussel de Westerse Unie tot stand toen Groot-Brittannië, Frankrijk, Nederland, België en Luxemburg formeel besloten tot militaire samenwerking.
3 Gebaseerd op J.W.L. Brouwer, ''De stem van de marine in de ministerraad.' Schout-bij-nacht H.C.W. Moorman als staatssecretaris van Marine in het kabinet Drees-Van Schaik, 1949-1951', *Politieke Opstellen* 9 (1989) 29-55; D.C.L. Schoonoord, *Pugno pro patria. De Koninklijke Marine tijdens de Koude Oorlog* (Franeker 2012).
4 Ibidem
5 Ibidem
6 Nationaal Archief (NA), archief Marinestaf 1945-1948, toegangsnummer 2.12.19, inv.nr. 776, notulen vergadering Marinestaf, 19 december 1946.
7 NA, archief commissie-Marinewerven, toegangsnummer 2.16.19.25, inv.nr. 1, rapport commissie-Marinewerven.
8 Ibidem
9 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), collectie notulen Admiraliteitsraad 1945-1989, notulen vergadering 18 december 1946.
10 www.statengeneraaldigitaal.nl, Handelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, vergadering Eerste Kamer, 25 februari 1947.
11 NIMH, collectie notulen Admiraliteitsraad 1945-1989, notulen vergadering 18 december 1946.
12 NA, archief Marinestaf 1945-1948, inv.nr. 871, richtlijnen vlootbasis, 16 januari 1947.
13 Ibidem, nota voor de minister van Marine betreffende het basisvraagstuk, 5 maart 1947.
14 NIMH, collectie notulen Admiraliteitsraad 1945-1989, notulen vergadering 9 en 22 april 1947.
15 Ibidem, notulen vergadering 22 april 1947.
16 Ibidem, collectie Defensiecommissie 1947-1970, inv.nr. 3, Admiraliteitsbesluit No. 11, 23 april 1947.
17 Ibidem, collectie notulen Admiraliteitsraad 1945-1989, nota van de bevelhebber der Zeestrijdkrachten aan de minister van Marine a.i. over de organisatie en dislocatie van de Koninklijke Marine in Nederland, 19 februari 1948.
18 Ibidem, notulen vergadering 7 en 14 april 1948.
19 Ibidem, notulen vergadering 14 april 1948.
20 NA, archief Admiraliteitsraad, toegangsnummer 2.13.109, inv.nr. 33, Admiraliteitsbesluit No. 14001, 30 juni 1948.
21 www.statengeneraaldigitaal.nl, vaststelling van de begroting voor marine voor 1949, VIII B 8, Memorie van Antwoord van minister van Oorlog en Marine W.F. Schokking, 15 december 1948.
22 C.E.L. Helfrich, 'Is Den Helder geschikt als marinebasis?', *Elsevier* (8 januari 1949); 'Een nieuwe haven in Den Helder is onverantwoord', *Elsevier* (5 maart 1949).
23 www.statengeneraaldigitaal.nl, vaststelling van de begroting voor marine voor 1949, VIII B, behandeling in de Eerste Kamer, 11 mei 1949.

AANKONDIGING

5E JOHAN DE WITT LEZING

Inschrijving voor deelname geopend

De Marine, business case of beauty case?

Op donderdag 4 september 2014 organiseren de KIM Alumni Vereniging en Stichting Pugno Pro Patria in Mare (P3M) gezamenlijk de 5e Johan de Witt Lezing. Het thema is dit keer: 'De Marine, business case of beauty case?'

'Wat de waarde en betekenis van de Marine voor de Nederlandse economie zijn, lijkt weinig burgers echt bezig te houden. Vrede en veiligheid zijn voor de meeste mensen een ver-van-hun-bed-show. Maar *freedom is not for free!',* aldus KIMAV-voorzitter Rob van Doorn, tevens bestuurslid van P3M. De Nederlandse zeemacht barst van het werk maar moet al jaren woekeren met steeds minder mensen en middelen. Een onafhankelijk debat is hard nodig voor het bevorderen van maatschappelijk begrip, kennis over en draagvlak voor de Marine.

Sprekers zijn onder anderen Prof. dr. Julian Lindley-French en drs. Han ten Broeke (VVD), voorzitter van de vaste Tweede Kamercommissie voor Defensie. Verder treden op: drs. Frank Bekkers (HCSS), Paul van Gelder MSc. (Imtech), Prof. dr. Ruud Janssens (UVA), drs. Arie Kraaijeveld (Nederland Maritiem Land), ir. Fabienne Schnetkamp (Dienst Justitiële Inrichtingen). Dagvoorzitter is Jeroen de Jonge MSc. (TNO).

Datum	**4 september**
Locatie	**Lloydzaal, STC-gebouw, Lloydstraat 300, Rotterdam**
Tijd	**13.30 – 16.45 uur**
Na afloop	**Receptie aan boord van het Joint Support Ship Karel Doorman**
Inschrijven	**www.kimav.nl/pages/jdwlezing.php**

Scan de code of ga naar www.kvmo.nl/2014 om de flyer en de input voor het debat te downloaden

Terugblik 100 AV KVMO

Dinsdag 24 juni 2014 vond bij het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder de 100ste Algemene Vergadering van de KVMO plaats. In de ochtend stond het (besloten) huishoudelijk gedeelte op het programma, waar het verenigingsbeleid, de begroting voor 2014 en het jaarverslag over 2013 zijn behandeld en vastgesteld.

(Foto's: L. van der Biessen)

's Middags werd het openbare KVMO-symposium 'Met innovatie de toekomst in' gehouden. Veel leden en belangstellenden waren bijeengekomen in 't Zaaltje. Onder leiding van de dagvoorzitter, Dick Bosch, werden inspirerende en prikkelende presentaties gegeven.

De gastsprekers v.l.n.r. Adjiedj Bakas, Jan Willem Maas en Wilfried Post.

Voorzitter KVMO, **KLTZ Marc de Natris**, opende het symposium met zijn jaarrede. Centrale boodschap in zijn jaarrede, dit jaar 'verpakt' als interview, was de belangrijke rol van de jongeren: zij zijn en bepalen de toekomst, van de Koninklijke Marine en, daarmee in het verlengde, van de KVMO.

Daarna volgde een wervelende prestentatie van trendwatcher, spreker en auteur **Adjiedj Bakas**. Hij signaleerde drie trends – een nieuwe wereldorde, 'work-life balance' en 'spiritualisering van werk' – en koppelde die aan Defensie. Bij alle trends staan de razendsnelle technologische ontwikkelingen centraal. Zijn advies: laat nog veel meer zien wat Defensie betekent en heeft betekend voor technologische ontwikkelingen waar iedereen van profiteert.

Vervolgens hield **Jan Willem Maas**, Senior Partner & Managing Director van The Boston Consulting Group een interessant betoog over de stand van zaken van de Nederlandse economie. Productiviteit is hierbij de drijvende kracht die door twee factoren wordt bepaald: hoe verhoudt NL zich economisch tot andere landen en hoe verhouden bedrijven zich tot elkaar. Deze factoren zijn aan grote veranderingen onderhevig, onder meer door technologische ontwikkelingen.

Tot slot gaf **Wilfried Post**, Senior Research Scientist Human Factors bij TNO, een aansprekende presentatie over de ontwikkelingen op het gebied van technologisch onderzoek, gericht op *human resources*. In de nabije toekomst zullen steeds minder mensen steeds meer, hoog technologische, taken moeten uitvoeren. Hij liet met animatiebeelden zien hoe een commandocentrale in de toekomst eruit kan zien: een ruimte waarin alles erop ingericht is om zo optimaal mogelijk te kunnen communiceren. (zie ook **www.kvmo.nl/algemene-vergadering**!)

De middag werd afgesloten door de voorzitter, die de aanwezigen bedankte voor hun komst en hen namens de KVMO niet alleen een borrel aanbood, maar ook het boekje 'Kennis en karakter. Positie, koers en vaart KIM'. De goedbezochte receptie na afloop werd muzikaal omlijst door het Strijkje van de Marinierskapel.
Elders in dit Marineblad zijn de jaarrede en de presentatie van Maas opgenomen.

Agenda KVMO 2014

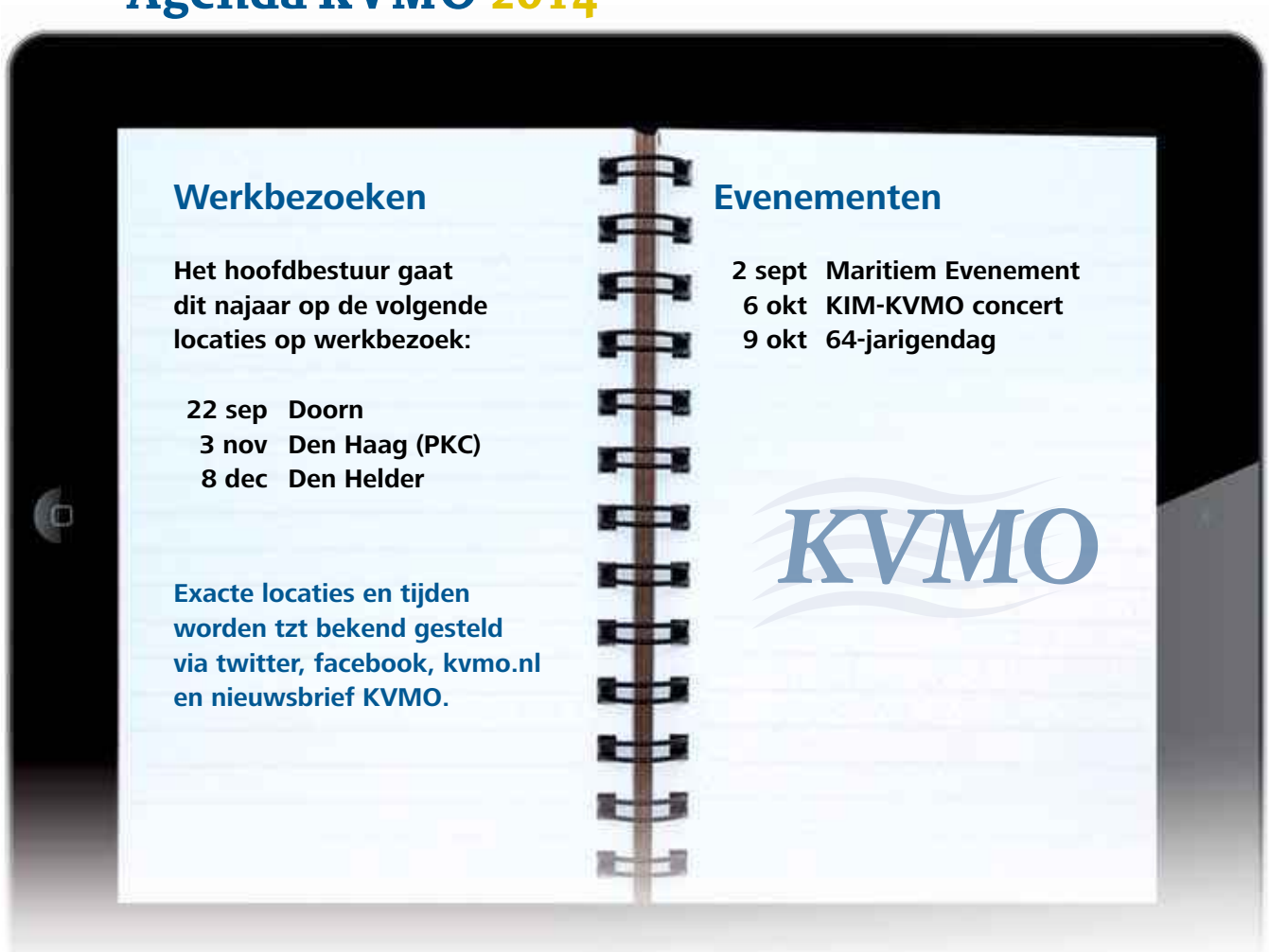

Werkbezoeken

Het hoofdbestuur gaat dit najaar op de volgende locaties op werkbezoek:

22 sep	Doorn
3 nov	Den Haag (PKC)
8 dec	Den Helder

Exacte locaties en tijden worden tzt bekend gesteld via twitter, facebook, kvmo.nl en nieuwsbrief KVMO.

Evenementen

2 sept	Maritiem Evenement
6 okt	KIM-KVMO concert
9 okt	64-jarigendag

KVMO

Herinneringsboek KIM

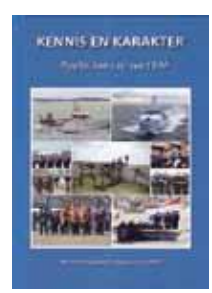

Na afloop van de Algemene Vergadering van de KVMO werd het herinneringsboekje 'Kennis en Karakter' uitgereikt.

Hierin wordt ook aandacht besteed aan de speciale band tussen het KIM en de KVMO en het netwerk dat de KVMO van adelborst tot vlagofficier biedt.
Er zijn nog enkele exemplaren beschikbaar. Het boekje kan worden aangevraagd bij de KVMO. Na overmaking van € 3,36 op NL19INGB0000538707 t.n.v. Penningmeester KVMO, o.v.v. naam- en adresgegevens en 'Herinneringsboekje KIM' wordt het boekje toegezonden.

KVMO kegelkampioenschap 2014

Op 30 april jl. werd in Hilversum onder auspiciën van de KVMO bij kegelclub 'Tiga Teroes' het kegelkampioenschap 2014 gehouden.

De strijd ging tussen leden van 'Tiga Teroes' en leden van de kegelclub 'De Monniken', die daarvoor uit Den Helder waren gekomen. De thuisclub won de wisselbeker met een score van 121.5 tegen 98.0. Na afloop was er een 'Blauwe Hap'.
De clubs konden terugkijken op een gezellige middag in een collegiale en ontspannen sfeer.

IN MEMORIAM

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

Mevr. **L.M. den Boeft-de Greeuw** († 26 juni 2014),
echtgenote van SBN b.d. R. den Boeft
KLTZ b.d. **W.A.J.P. Valkenier** († 15 juni 2014)
KAPTMARNS b.d. **A. Moen** († 14 juni 2014)
J.W.A. Peeters († 13 juni 2014)

LTZ2 KMR **E.G. Luttmer** († 12 juni 2014)
KTZ b.d. **W.L. de Kluizenaar** († 10 juni 2014)
Mevrouw **A. Baay-van den Donker** († 30 april 2014)
LTZ 2 OC b.d. **mr. W. van Dop** († 8 maart 2014)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hun veel sterkte toe

Afdelingsactiviteiten tweede helft 2014

AFDELING NOORD

Zie voor activiteiten de website en het volgende Marineblad.

AFDELING MIDDEN

2 sept
4 nov **KVMO borrels**
Locatie : Bruin Café, PKC, Den Haag
Tijd : 16.30-18.30 uur

AFDELING ZUID

sep **Dag met Belgische collegae (details volgen) (KVEO)**
Locatie : n.o.t.g.
Aanvang : n.o.t.g.

26 okt **Mosselmaaltijd (KVMO)**
Locatie : de Merelhoeve
Aanvang : 18.00 uur

20 nov **Borrel met lezing en diner (KVEO)**
Locatie : de Merelhoeve
Aanvang : 17.00 uur

12 dec **Traditioneel eindejaars diner, met live muziek (KVMO)**
Locatie : de Merelhoeve
Aanvang : 18.00 uur

Opmerking: de activiteiten staan open voor KVMO leden, ook als een andere vereniging de organisatie verzorgt.

Zomerreces

In verband met het zomerreces is de KVMO in de periode 21 juli t/m 10 augustus beperkt bereikbaar. Voor spoedeisende zaken kan contact worden opgenomen met het secretariaat: 070-3839504 of info@kvmo.nl

DE DEADLINE VOOR HET AANLEVEREN VAN KOPIJ VOOR DE RUBRIEK KVMO-ZAKEN VOOR HET SEPTEMBERNUMMER IS 2 SEPTEMBER 2014.

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

KVMO

Ere-leden:
KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann
KOLMARNS b.d. A.H.P. Knoppien
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
KLTZ ing. M.E.M. de Natris
Vice-voorzitter:
KTZ mr. N.A. Woudstra
Secretaris:
LTZ 2 OC M.M.H. Heijligers
Penningmeester:
KLTZ (LD) H.M.J. van de Burgt

Namens Afdeling Noord
LTKOLMARNS T.A. van Dishoeck
Namens Afdeling Midden
KLTZ ing. W.P. Groeneveld
Namens Afdeling Zuid
KLTZ b.d. K.F.J. Henkelman
Namens Werkgroep Postactieven
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang
Namens Werkgroep Elders Actieven
MAJMARNS KMR drs. H. Steensma
Namens Werkgroep Jongeren
LTZ 2 OC (TD) B.A. Meere Bsc

Afdelingsbesturen:
Noord:
LTKOLMARNS T.A. van Dishoeck
KLTZ P.J. van Maurik
LTZ 2 OC (TD) dr. ir. W.L. van Norden
KLTZ b.d. B. Fritzsche
LTZ1 ing. R.A. Paarlberg

Midden:
KLTZ ing. W.P. Groeneveld
KLTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang

Zuid:
KLTZ b.d. K.F.J. Henkelman
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZSD A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons (postactieven)
KTLZ (TD) T.S. van Tongeren

Caribisch Gebied:
KLTZ (LD) drs. P.J. van Roon

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : **info@kvmo.nl**
W : **www.kvmo.nl**

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (**www.onderlingebijstand.nl**). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat KVMO.

De KVMO verwelkomt promotie 2014 op het KIM!

Adelborsten op de KVMO-verjaardag.
De KVMO is al sinds 1883 het netwerk/de vereniging voor, door en met (aspirant-)marineofficieren.